

Analiza demografskih trendova u Hrvatskoj

Božac, Nina

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:501639>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-01**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

NINA BOŽAC

**ANALIZA DEMOGRAFSKIH TRENDOVA U
HRVATSKOJ**

Završni rad

Pula, 2021.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

NINA BOŽAC

**ANALIZA DEMOGRAFSKIH TRENDOVA U
HRVATSKOJ**

Završni rad

JMBAG: 0303081197, redovita studentica

Studijski smjer: Financijski management

Predmet: Gospodarstvo Hrvatske

Znanstveno područje: Područje društvenih znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Opća ekonomija

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Kristina Afrić Rakitovac

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana, Nina Božac, kandidat za prvostupnika poslovne ekonomije, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, 23.rujna 2021.

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Nina Božac, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Analiza demografskih trendova u Hrvatskoj“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 23.rujna 2021.

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. SUVREMENI DEMOGRAFSKI PROCESI.....	2
2.1. Pojmovno određenje	2
2.2. Svjetski demografski trendovi	3
2.2.1. Svjetsko stanovništvo po regijama – trend povećanja broja stanovništva	3
2.2.2. Starenje svjetskog stanovništva	7
2.2.3. Analiza trendova svjetskih migracija.....	10
2.3. Demografski trendovi u Europskoj uniji.....	14
2.3.1. Starenje stanovništva	14
2.3.2. Migracije na području Europe.....	16
3. DEMOGRAFSKI TRENDOVI U REPUBLICI HRVATSKOJ	18
3.1. Demografska tranzicija	18
3.2. Demografski trendovi.....	20
3.2.1. Trend starenja i opadanja broja stanovništva.....	20
3.2.2. Trend rasta stope mortaliteta	23
3.2.3. Trend kasnijeg stupanja u bračnu zajednicu, uz povećanje broja vjerskih brakova, te povećanje broja razvoda	25
3.3. Pronatalitetna politika.....	28
3.4. Migracijska kretanja.....	28
3.5. Usporedba demografskih trendova u Hrvatskoj s trendovima u EU	31
3.6. Utjecaj korona krize na demografska kretanja	32
4. ZAKLJUČAK	35
POPIS LITERATURE.....	38
POPIS TABLICA.....	41
POPIS GRAFIKONA.....	41
SAŽETAK	42

1. UVOD

Tema ovog završnog rada je „Analiza demografskih trendova u Hrvatskoj“. Cilj rada je analizirati demografske trendove u Hrvatskoj, sa svrhom njihova boljeg razumijevanja. Demografski trendovi na globalnoj, pa tako i na europskoj razini obuhvaćaju trendove povećanja broja stanovništva, trend starenja stanovništva, trend migracija, kao i trendove sklapanja brakova ali i razvrgavanja istih tokom razvoda. Osim navedenih trendova važno je istaknuti trend pada nataliteta i rasta smrtnosti. Praćenje demografskih trendova je važno jer se putem istih omogućava uvid u problematiku zajednice, društava, obitelji.

Zbog boljeg razumijevanja tematike, nakon Uvoda, u drugom poglavlju je dan teorijski okvir demografskih procesa te su prikazani trendovi na globalnoj razini te na razini Europske Unije.

U trećem dijelu rada govori se o analizi stanovništva u Hrvatskoj s aspekta dinamike kretanja i analize demografskih trendova. Objašnjava se pojam demografske tranzicije. Nadalje, zasebno se analiziraju demografski trendovi u Hrvatskoj: trend starenja i opadanja broja stanovništva, trend rasta stope mortaliteta, trend kasnijeg stupanja u bračnu zajednicu, te povećanje broja razvoda. Zadnja potpoglavlja bave se migracijskim kretanjima u Hrvatskoj, pronatalitetnom politikom, pitanjem prate li demografski trendovi Hrvatske demografske trendove Europske unije, te analizom utjecaja epidemije virusa Covid 19 na demografska kretanja u Hrvatskoj.

Prilikom izrade rada korištena je metoda analize i sinteze, povijesna metoda, matematička metoda, metoda komparacije i deskriptivna metoda.

Ovim radom se pridonijelo teorijskoj analizi demografskih trendova, te boljem razumijevanju čimbenika koji utječu na poboljšanje ili pak na nepovoljnost demografskih trendova. U budućnosti je iste potrebno nastaviti analizirati s ciljem pronalaženja rješenja za demografsku problematiku.

2. SUVREMENI DEMOGRAFSKI PROCESI

Svjetsko stanovništvo se analizira prema brojnim odrednicama koje čine njegove različitosti, ali i sličnosti. U nastavku će biti riječi o demografiji, kao znanosti koja se bavi proučavanjem kretanja stanovništva, o svjetskom stanovništvu po regijama, o svjetskim migracijama te o starenju svjetskog stanovništva.

2.1. Pojmovno određenje

Demografija je znanost koja se bavi proučavanjem kretanja stanovništva, što se izražava kvantitativno. Nadalje, to je znanost koja utvrđuje uzroke mobilnosti/kretanja stanovništva te njihovu vezu sa društvenim događajima i pojavama. Osim navedenog, demografija se bavi strukturom i razvojem stanovništva, pa su dob, spol, obrazovna struktura i zanimanje klasične sastavnice demografije.¹ Ukupan broj stanovnika države, naselja ili pak svijeta je najvažniji demografski podatak. Pojam stanovništva se odnosi na populaciju, odnosno specifičan skup osoba u kojemu svaka od njih sudjeluje sa svojim posebnim obilježjima, koja čine osnovu na kojoj se formiraju strukture stanovništva.² Provođenje popisa stanovništva započelo je prije otprilike 150 godina kada su nastale dvije koncepcije popisa: metoda prisutnog stanovništva (svaka osoba koja se u trenutku popisa zatekne na određenom području, bez obzira ima li tu stalno prebivalište ili ne), te metoda stalnoga ili rezidencijalnoga stanovništva (stanovnici nekog područja su osobe koje u trenutku popisa na tom području imaju stalno prebivalište).³ Popisi stanovništva se rade u svim državama svijeta, te se pohranjuju u baze podataka poput svjetske baze Worldometer ili poput Eurostata za europske zemlje, s ciljem izračuna ukupnog broja stanovnika na regionalnoj razini (npr. unutar Europske unije), ali i na globalnoj razini, pri čemu se procjenjuje ukupan broj stanovnika na cijelome svijetu.

¹ Obadić, A., Tica, J., *Gospodarstvo Hrvatske*, Ekonomski fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016., str. 167.

² Ibidem, str. 166.

³ Ibidem, str. 167.

2.2. Svjetski demografski trendovi

Osnovne demografske promjene u svijetu obilježavaju slijedeći trendovi: trend konstantnog povećanja broja stanovništva (prenapučenost Zemlje), trend starenja stanovništva, te učestale migracije. Osim navedenih trendova, glavna područja istraživanja populacijskih studija uključuju trendove dinamike ili kretanja populacije, plodnosti i obitelji, zdravlje, starenje, natalitet, mortalitet, broj razvedenih i vjenčanih, također i proučavanje ljudskog kapitala, tržišta rada te dr. Navedeni trendovi su interdisciplinarni pa se njima bave znanstvenici demografije, ekonomije, sociologije, epidemiologije, antropologije, te drugih srodnih znanosti. U nastavku će se govoriti o trendu rasta svjetskog stanovništva, što će biti tumačeno kvantitativno, po svjetskim regijama, dok će u daljnjim potpoglavljima rada biti riječi o demografskom trendu svjetskih migracija, te o trendu starenja stanovništva.

2.2.1. Svjetsko stanovništvo po regijama – trend povećanja broja stanovništva

Svjetska populacija se tokom povijesti mijenjala, a ono što je karakteristično za stanovništvo je to da je kroz povijest njegov broj bio u konstantnom porastu. Pojavom svjetske industrijalizacije u 19. stoljeću događaju se velike promjene, naglo raste broj stanovništva. Nadalje, u 20. stoljeću, broj stanovništva porastao je s 1,65 milijardi na 6 milijardi. „Stanovništvo u svijetu trenutno 2020. godine raste brzinom od oko 1,05% godišnje (pad od 1,08% u 2019., 1,10% u 2018. i 1,12% u 2017.). Trenutni prosječni porast stanovništva procjenjuje se na 81 milijun ljudi godišnje. Godišnja stopa rasta dostigla je vrhunac krajem 1960-ih, kada je bila oko 2%. Stopa porasta se prepolovila od tada i nastavit će se smanjivati u narednim godinama. Svjetska populacija će stoga nastaviti rasti u 21. stoljeću, ali znatno sporijom brzinom u odnosu na nedavnu prošlost. U 40 godina se svjetska populacija udvostručila u odnosu na 1959. godinu (u kojoj je zabilježeno 3 milijarde stanovnika) do 1999. godine (kada u svijetu bilo 6 milijardi ljudi). Trenutno se procjenjuje da će trebati još 40 godina da broj stanovnika poraste za

dodatnih 50% kako bi do 2037. godine na svijetu bilo 9 milijardi ljudi.⁴ Prema posljednjim projekcijama pretpostavlja se da će do 2050. godine ukupan broj stanovnika biti oko 10 milijardi ljudi.

U Tablici 1. prikazana je ukupnost svjetske populacije po regijama u 2020. godini. Ukupan broj stanovnika u svijetu u 2020. godini iznosio je 7,794,798,739 ljudi.⁵ U Tablici 1. je vidljivo da je svjetsko stanovništvo podijeljeno po slijedećim regijama: Azija, Afrika, Europa, Latinska Amerika i Karibi, Sjeverna Amerika i Oceanija. Kako je prikazano, najveći broj stanovnika u 2020. godini prevladava na području Azije, Afrike te u Europi.

Tablica 1.: Svjetsko stanovništvo po regijama u 2020. godini

Regija	Populacija (2020.)	Struktura stanovništva
Azija	4,641,054,775	59,5%
Afrika	1,340,598,147	17,2%
Europa	747,636,026	9,6%
Latinska Amerika	653,962,331	8,4%
Sjeverna Amerika	368,869,647	4,7%
Oceanija	42,677,813	0,6%

Izvor: Izrada autorice prema: Worldometer, *World Population by Region, 2020.*, dostupno na: <https://www.worldometers.info/world-population/#region> (13.05.2021.)

Azija je najmnogoljudnija regija svijeta. Broj stanovnika u Aziji je ekvivalentan postotku od 59,5% od ukupnog svjetskog stanovništva. Više od 50 % azijskog stanovništva je urbano, a medijan dobi stanovništva iznosi 32 godine. Azija je kontinent kojeg najviše obilježava starenje stanovništva: Singapur i Japan imaju najbrže starenje

⁴ Worldometer, *Population; World Population, 2020.*, dostupno na: <https://www.worldometers.info/world-population/> (13.05.2021.)

⁵ Ibidem

stanovništva na svijetu (srednja životna dob starog stanovništva je 83 godine). Vlade Singapura i Japana su posljednjih godina poduzele inovativne programe umirovljenja i skrbi, pa već sada bilježe pozitivne rezultate koji su u pogledu demografskih promjena pogodovali ekonomskom rastu.⁶ Singapur je azijska država koja je uvela i cjeloživotno učenje s ciljem poboljšanja potencijala društva u ljudskom kapitalu, promicanja osobnog razvoja i socijalne integracije.

Jedan od programa koji je razvijen na području Singapura je SkillsFuture, kao nacionalni program koji je pokrenut 2014. godine, a cilj mu je pružanje pomoći mladima u dobi od 25 i više godina za dobivanje kredita koje mogu koristiti u svrhu obrazovanja i stjecanja potrebnih vještina putem raznih tečajeva, koje u financijskom pogledu potpomaže vlada. Za azijske države je karakteristično da su razvile mehanizme poput socijalnog združivanja rizika od dugovječnosti, što uključuje rizik od nadživljavanja svojih mirovinskih resursa i katastrofalne zdravstvene šokove. Vlade financiraju potrebe starijih osoba, zdravstva i mirovinskog osiguranja pa je često na snazi problematika povećavanja nejednakosti u državnom dohotku, što se odražava i na blagostanje društva. Starenje stanovništva u Japanu opisano je u potpoglavlju 1.4. Iza Azije se po brojnosti stanovništva ističe Afrika, u kojoj prema Tablici 1. u 2020. godini ima 1,340,598,147 stanovnika.

Afrika je druga svjetska najmnogoljudnija regija u kojoj je, prema Tablici 1., u 2020. godini bilo ukupno 1,340,598,147 stanovnika. Zbog stalnih nemira u Kongu, Angoli, Mozambiku, Somaliji, Sijeri Leone, Etiopiji, Sudanu, Ruandi te drugim područjima, stanovnici su konstantno pod strahom te su za navedena afrička područja karakteristične migracije. Stanovnici emigriraju kao ratne žrtve u brojne države diljem svijeta, a najčešće u europske preko srednjoeuropske rute. Afrika je regija kojoj je potrebna međunarodna pomoć u mnogo životnih područja, od promicanja razvoja demokratskih institucija, do uspostave mira između zaraćenih naroda, do pomoći u podupiranju ekonomskog i socijalnoga razvoja te promicanja i zaštite ljudskih prava. Zbog klimatskih promjena na tom području povećava se nedostatak vode, smanjuje se broj usjeva, povećava se broj oboljelih, siromaštvo i glad. Godine 2014. u Africi je započela epidemija ebole kojoj je izvorište bilo u Gvineji, a onda se proširila u Sijera

⁶ Sze-Yunn, p., Arivalagan, Y., *These countries are most ready to deal with ageing populations*, WEF, 2020., dostupno na: <https://www.weforum.org/agenda/2020/02/what-are-japan-and-singapore-doing-about-ageing-population> (13.05.2021.)

Leone i Liberiji. Epidemija ebole je na području zapadne Afrike uništila brojne živote, od nje je umrlo više od 11 tisuća ljudi, usporila je gospodarski rast, zatvorila poslovanje, povećala siromaštvo i životnu ugroženost.⁷ Međunarodna organizacija UN (engl. United Nations) Africi pruža pomoć u vidu hitnih zdravstvenih misija s ciljem očuvanja zdravlja ljudi na ugroženim područjima. Za Afriku je karakterističan i problem korupcije, najviše zbog pohlepe drugih zemalja za prirodnim resursima, što pogoršava siromaštvo. Afrika je najkorumpiranija regija svijeta, u kojoj prevladava siromaštvo, glad, zaostalost u pogledu razvijenosti, pa je prioritet Afrike razviti strategije kojima će ukloniti prepreke u svom razvoju.

Slijedeća najmnogoljudnija svjetska regija, prema Tablici 1., je Europa, pa će kretanje stanovništva na području Europe biti detaljnije obrađeno u drugom poglavlju rada. Nakon Europe, po brojnosti stanovništva u svijetu slijedi Latinska Amerika i Karibi, Sjeverna Amerika te na kraju Oceanija. Regija Latinska Amerika i Karibi je početkom 2020. godine imala ukupno 653,962,332 stanovnika. Latinska Amerika i Karibi pripadaju južnoj Americi te obuhvaćaju slijedeće države: Brazil, Argentinu, Peru, Kolumbiju, Boliviju, Venezuelu, Paragvaj, Ekvador, Urugvaj te Karibe.

Južna Amerika ima slabu ekonomsku snagu, a najjače gospodarstvo u tom pogledu je Brazil, čiji BDP čini oko 51% ukupnog BDP-a Južne Amerike, a slijede ga Argentina i Kolumbija koje čine oko 16% odnosno 8%. Ljestvica MMF-a prema BDP/per c. (PPP) za 2017. godinu pokazuje umjerenu razvijenost zemalja Južne Amerike. Najrazvijeniji je Čile koji je s 24.588 američkih dolara per capita BDP-a prema PPP-u na 60. mjestu, Urugvaj je na 64. mjestu, a Argentina na 67., nešto ispod Hrvatske (24.095 američkih dolara i 62. mjesto). Najgore je plasirana Bolivija, koja je na 125. mjestu od 190 zemalja, sa samo 7.543 američka dolara per capita prema PPP-u.⁸ Argentina je zemlja južne Amerike za koju je karakteristično plodno tlo pa je jedan od važnijih proizvođača i izvoznika hrane. Bez obzira na bogatstvo prirodnih resursa u Argentini je u 2017. godini trećina stanovništva živjela u siromaštvu, pa je vlada razvila programe socijalne potrošnje i programe socijalne pomoći djeci i mladima do 18 godina, koji obuhvaćaju oko 10 % ukupne populacije Argentine. „Broj stanovnika Argentine se

⁷ Unitead Nations, *Africa*, 2020., dostupno na: <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/africa/index.html> (13.05.2021.)

⁸ HGK, *Južna Amerika (s osvrtom na Argentinu i Čile), informacije za potencijalne izvoznike*, 2018., str. 4., dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/hgk-juzna-amerika-mail5ab12172342b6.pdf> (13.05.2021.)

povećava u prosjeku oko 1% godišnje te se od 1960. godine udvostručio. Godine 2019. Argentina je imala 44,3 milijuna stanovnika. UN predviđa da će se broj stanovnika u Argentini do 2050. godine povećati te da će iznositi oko 55 milijuna.⁹ Za razliku od južne Amerike, sjeverna Amerika ima manju ukupnost populacije, koja je početkom 2020. godine iznosila 368,869,647 stanovnika. Sjeverna Amerika je razvijenija od južne Amerike u ekonomskom pogledu, te ima utjecaj na cijeli svijet. Za obje regije su karakteristične migracije stanovništva. Više o svjetskim migracijama biti će u potpoglavlju 2.2.3.

2.2.2. Starenje svjetskog stanovništva

Za svjetsko stanovništvo je karakterističan proces starenja te niske stope fertiliteta, što je posebno izraženo u razvijenijim zemljama, kao rezultat demografske tranzicije. Staro stanovništvo odnosi se na povećanje broja stanovništva u dobi od 60 godina i više, ili od 65 godina i više, u ukupnom broju stanovništva.¹⁰ Razvijenije zemlje obilježava postranzicijska etapa stanovništva koju karakterizira modernizacija društva te gospodarski rast kao rezultat industrijalizacije, urbanizacije, obrazovanja te poboljšanja zdravstvenih uvjeta. Nadalje, mladi se odlučuju na osnivanje obitelji u relativno kasnoj dobi, ili uopće nemaju djece, pa je stopa nataliteta u padu, što rezultira dugoročnim starenjem stanovništva.¹¹ Do procesa starenja dolazi zbog produljenog životnog vijeka stanovništva uslijed poboljšanja društveno – gospodarskih uvjeta, razvoja medicine, razvijenosti sustava zdravstvene skrbi i njege te liječenja, pa je i smrtnost u padu. Uslijed navedenog dolazi i do povećanih izdataka za zdravstvene i socijalne usluge, čiji su korisnici u najvećem dijelu upravo starije osobe. „Poseban problem predstavlja i činjenica što raste udio srednje starog stanovništva (70+ ili 75+) i udio najstarijeg stanovništva (85+). Tako među osobama starijim od 60 godina najbrže raste udio najstarijih odnosno onih preko 80 godina i to po godišnjoj stopi od 3,9%. Očekuje se da će se do 2050. godine, 20% osoba starijih od 60 godina nalaziti u toj grupi. Trenutno 40% osoba starijih od 80 godina živi u Aziji (od čega gotovo 16% samo u Kini), 30% u Europi i 13% u SAD-u. Predviđa se da će se tekuća demografska

⁹ Ibidem, str. 11.

¹⁰ Wertheimer - Baletić, A., *Stanovništvo i razvoj*, Mate, Zagreb, 1999., str. 380.

¹¹ Ibidem, str. 383.

tranzicija nastaviti u sljedećim stoljećima u zemljama u razvoju.“¹² Demografskom tranzicijom je posebno zahvaćena Europa, u kojoj broj starijeg stanovništva prednjači pred ostalim svjetskim zemljama, pa se često naziva i starim kontinentom. O kretanju stanovništva u Europskoj uniji, biti će riječi u slijedećem poglavlju, dok će se pažnja, u pogledu svjetske države koju karakterizira starenje stanovništva, usmjeriti na Japan.

Japan je otočna država istočne Azije u kojoj starenje stanovništva izrazito utječe na ekonomiju. Japanska ekonomija je u 20. stoljeću rasla, no odjednom je počela gubiti svoju vitalnost, u razdoblju od 1990. do 2010. godine, što je naslućivalo krizu, i to u obliku demografske krize.¹³ Tada se počela veća pažnja usmjeravati na učinke koje demografska kriza sa sobom donosi, a kao rezultat analiza prvenstveno se navodi starenje stanovništva Japana i sve manji broj radnog stanovništva, uslijed čega je država na gubitku. Japan je zemlja koja ima najstarije stanovništvo na svijetu (godine 2015. oko 30 % stanovništva Japana je starije od 60 godina, oko 26 % stanovništva je starije od 65 godina). Prema procjenama stručnjaka do 2050. godine broj starog stanovništva će se u Japanu povećati na 42,5 %.¹⁴ Porast starog stanovništva u Japanu ima negativne ekonomske posljedice, koje se posebno protežu kroz mirovinski i zdravstveni sustav, pa rastu izdaci za socijalno osiguranje, a potrošnja, štednja i investicije se smanjuju, raste državni dug da bi se pokrili troškovi, pa je usporen i ekonomski rast. Rješenja za usporavanje starenja stanovništva su pronatalitetna politika, imigracijska politika ili pak mobilizacija starijeg stanovništva i neiskorišten potencijal žena u Japanu koje nakon poroda uglavnom više ne ulaze u radne odnose. Općenito, promatrajući demografski trend starenja stanovništva u svijetu „na globalnoj razini bilo je 703 milijuna starijih osoba od 65 ili više godina u 2019. godini.“¹⁵ U Tablici 2. prikazan je broj osoba starijih od 65 godina prema geografskim regijama svijeta, u 2019. godini, sa projekcijama za 2050. godinu.

¹² Obadić, A., Smolić, Š., *Ekonomске i socijalne posljedice procesa starenja stanovništva*, Economic research - Ekonomska istraživanja, Vol. 21 No. 2, 2008., (str. 86.-98.), str. 87.-88., dostupno na: www.hrcak.srce.hr (17.06.2021.)

¹³ Obadić, A., Tica, J., op.cit., str. 183.

¹⁴ Ibidem, str. 183.

¹⁵ United Nations, *World Population Ageing 2019.*, New York, 2019., str. 5., dostupno na: <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Highlights.pdf> (17.06.2021.)

Tablica 2.: Broj osoba starijih od 65 godina prema geografskim regijama svijeta, u 2019. godini, s projekcijama za 2050. godinu

Regija	Broj osoba starijih od 65 godina ili više 2019. godine (u milijunima)	Broj osoba u dobi od 65 ili više godina do 2050. (u milijunima)
Svijet	702.9	1548.9
Sub – saharska Afrika	31.9	101.4
Sjeverna Afrika i zapadna Azija	29.4	95.8
Srednja i južna Azija	119.0	328.1
Istočna i jugoistočna Azija	260.6	572.5
Latinska Amerika i Karibi	56.4	144.6
Australija i Novi Zeland	4.8	8.8
Oceanija, bez Australije i Novog Zelanda	0.5	1.5
Europa i sjeverna Amerika	200.4	296.2

Izvor: Izrada autorice prema: United Nations, *World Population Ageing 2019.*, New York, 2019., str. 5., dostupno na:

<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Highlights.pdf> (17.06.2021.)

U Tablici 2. je vidljivo da su istočna i jugoistočna Azija dom najvećeg broja starog stanovništva na svijetu (260 milijuna), slijedi Europa i Sjeverna Amerika (preko 200 milijuna). Prema procjenama, do 2050. godine će se udio starog stanovništva utrostručiti u većini svjetskih regija. Najveće povećanje udjela starog stanovništva očekuje se u srednjoj, južnoj, istočnoj i jugoistočnoj Aziji, u sjevernoj i subsaharskoj Africi, dok će relativno manje povećanje biti u Australiji i Novom Zelandu, zatim u Europi i sjevernoj Americi.

2.2.3. Analiza trendova svjetskih migracija

Ljudi su od davnina bili u pokretu, te su mijenjali mjesto boravka, s raznim ciljevima. Kada su migracije u pitanju tada se stanovništvo kreće zbog prirodnih, društvenih i ekonomskih čimbenika. Migracije uslijed pogoršanih prirodnih uvjeta podrazumijevaju kretanje stanovništva zbog epidemija, ratova, nemira i političke nestabilnosti, vjerske netrpeljivosti te dr.

Ekonomske migracije označavaju kretanje stanovništva zbog gladi, nezaposlenosti, siromaštva, s ciljem poboljšanja životnih uvjeta, stjecanja većeg dohotka, pronalaska zaposlenja i slično. Ako se kvalitetno upravlja migracijama tada one mogu biti potencijal za zemlju emigranata i za zemlju imigranata. Za zemlje emigrante osiguravaju manji rast stanovnika, dok za zemlje imigracije ublažavaju nepovoljne demografske trendove, zadovoljavaju potrebe tržišta rada, produktivnosti, profesionalne pokretljivosti te gospodarskog rasta.¹⁶ Negativan učinak migracija je tzv. odljev mozgova ili pojam koji se odnosi na migraciju visokoobrazovane radne snage u inozemstvo.

U 2019. godini globalno je broj migranata dostigao procijenjenih 272 milijuna, što je 51 milijun više nego u 2010. godini. Međunarodni migranti čine 3,5 % globalne populacije. U usporedbi s 2,8 % u 2000. i 2,3 % u 1980. godini, zaključno se može reći da je udio međunarodnih migranata u svjetskom stanovništvu u porastu.¹⁷ Godine 2019. od prethodno navedenog broja migranata (272 milijuna) oko 48 % se odnosi na žene migrante. Od ukupnog broja migranata 38 milijuna se odnosilo na djecu migrante. Najveći broj migranata u 2019. godini rasprostranjen je u Aziji (31 %), u Europi (30 %), u Americi (26 %), u Africi (10 %) i u Oceaniji (3 %).¹⁸ Danas se u globalnom pogledu posebno naglašavaju migracije izbjeglica iz ratnih područja i sve veći broj tražitelja azila. Takvi migranti napuštaju domove zbog potrebe jer su žrtve ratom zahvaćenih područja.

„UN-ova agencija za migracije (IOM) definira migranta kao bilo koju osobu koja se kreće ili se preselila preko međunarodne granice ili unutar države udaljene od svog

¹⁶ Obadić, A., Tica, J., op.cit, str. 175.

¹⁷ United Nations, *Migration*, 2020., dostupno na: <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/migration/index.html> (13.05.2021.)

¹⁸ Ibidem

uobičajenog mjesta prebivališta, bez obzira na pravni status te osobe i je li kretanje dobrovoljno ili nehотиčno, bez obzira na uzroke pokreta.¹⁹ Migracije se spominju i u Agendi o održivom razvoju do 2030. godine, u kojoj zauzimaju mjesto u 11 od ukupno 17 ciljeva održivog rasta. Agenda se povodi osnovnim načelom da nikoga ne treba ostavljati iza sebe, pa čak niti migrante, stoga je cilj iste olakšati urednu, sigurnu, redovitu i odgovornu migraciju i mobilnost ljudi, uključujući primjenu planiranih i dobro upravljanih migracijskih politika.²⁰ Ostali ciljevi izravno vezani za migracije spominju trgovinu ljudima, doznake, međunarodnu mobilnost studenata te drugo. UN-ova agencija za migracije (IOM) vodi analizu podataka o migracijama, za koje se smatra da su sveobuhvatni statistički pokazatelji migracija na globalnoj razini. UN je razvio Njujoršku Deklaraciju za izbjeglice i migrante koja naglašava potrebu za zaštitom sigurnosti, dostojanstva i ljudskih prava i temeljnih sloboda svih migranata, bez obzira na njihov migrantski status. Rezultati Njujorške deklaracije vidljivi su u zajedničkom radu UN-ovih članica na razvoju globalnog sporazuma za sigurne, uredne i redovite migracije. Provedba ciljeva navedene deklaracije predstavlja napredak u upravljanju migracijama i to na način povećavanja koristi za pojedince i za zajednice, umanjujući rizik za sve.

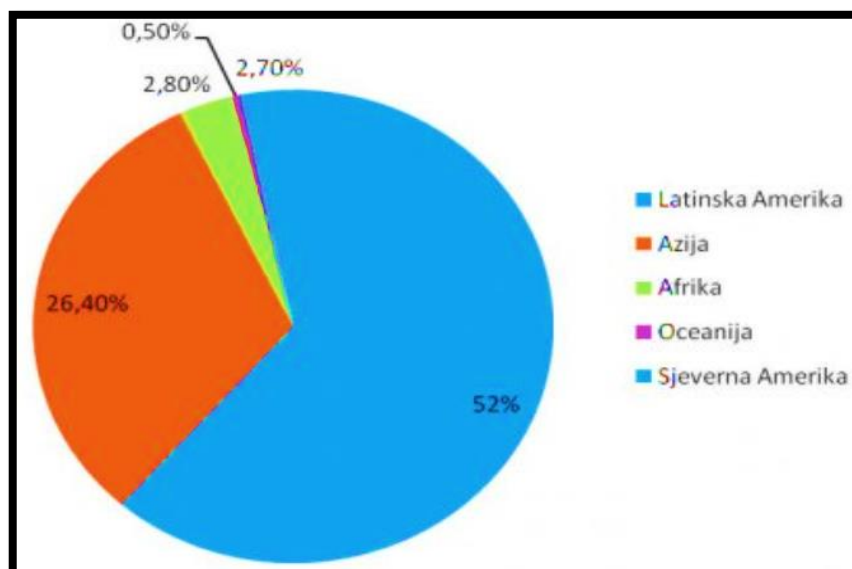
U Americi, sjevernoj i Južnoj, imigranti su rastuća komponenta stanovništva, pa se u skladu sa pridošlicama mijenja i socijalna, obrazovna i ekonomska struktura tih regija. Nerijetko se događa da te regije naseljavaju ilegalni imigranti, pa se prema procjenama te brojke penju na oko 100 000 ilegalnih imigranata. „Imigranti se često nazivaju prvom generacijom, dok su njihova djeca druga generacija. Imigracija u SAD se naglo povećava 1960-ih godina, a potaknuta je rastućim vezama između država u svijetu te Imigracijskim aktom iz 1965. godine. SAD su 2000. godine imale oko 281,4 milijuna stanovnika, od čega 34,5 milijuna čine imigranti, a 29,2 milijuna čine djeca čiji je barem jedan roditelj rođen izvan SAD-a. Podaci iz 2007. godine pokazuju da je godišnji porast imigranata oko 1 052 420.“²¹ Na Grafikonu 1. prikazan je udio imigranata u SAD- prema svjetskim regijama iz kojih potječu, iz 2000. godine.

¹⁹ Ibidem

²⁰ Ibidem

²¹ Pašalić, J., *Obrazovna struktura imigranata SAD-a početkom 21. st.*, Geografija.hr, 2009., dostupno na: <https://www.geografija.hr/svijet/obrazovna-struktura-imigranata-sad-a-pocetkom-21-st/> (17.06.2021.)

Grafikon 1.: Udio imigranata u SAD-u prema svjetskim regijama iz kojih potječu
(2000. godine)

Izvor: Pašalić, J., *Obrazovna struktura imigranata SAD-a početkom 21. st.*, Geografija.hr, 2009., dostupno na: <https://www.geografija.hr/svijet/obrazovna-struktura-imigranata-sad-a-pocetkom-21-st/> (17.06.2021.)

Na Grafikonu 1. je vidljivo da najveći broj imigranata SAD-a dolazi redom iz slijedećih svjetskih regija: Latinska Amerika (52 %), Azija (26,4%), Afrika (2,8 %), Sjeverna Amerika (2,7%) te Oceanija (0,5%). Ono što je karakteristično za imigrante je neravnoteža u obrazovnoj strukturi. Stanovništvo koje se doseljava u Ameriku iz udaljenijih zemalja je obrazovanije (Indija, Kina, Sjeverna Amerika) od stanovništva koje se useljava iz manje udaljenih područja (Latinska Amerika). „Stanovnici SAD-a stariji od 25 godina u prosjeku su obrazovaniji od imigranata, odnosno, u većem broju imaju srednju stručnu spremu. Toj neravnoteži uvelike pridonose iseljenici Latinske Amerike koji su uglavnom slabije obrazovani, a čine najveći udio u ukupnom broju imigranata. Doseljenici iz Azije i Europe većinom imaju srednju stručnu spremu, a često i završen fakultet. Takva je situacija i s afričkim doseljenicima, ali zbog niskog udjela u ukupnom broju imigranata, nemaju većeg utjecaja na obrazovnu strukturu.“²² Jako puno imigranata naseljava Ameriku na temelju spajanja obitelji, često im je potrebna socijalna pomoć države, dolaze u sukobe sa lokalnim stanovništvom zbog

²² Ibidem

razlika u kulturi i običajima, zbog neimaštine, što se negativno odražava na društveno i ekonomsko stanje. Djeca imigranata s vremenom prihvaćaju kulturu te teže boljem životu i obrazovanju. Promatrajući po spolu broj djevojaka je obrazovaniji u odnosu na dječake, koji su skloni izostajanju iz škole te često napuštaju obrazovanje, a kao razlog često se navodi rasistički sastav američkog društva. Djevojke u srednjoj školi često ostaju u drugom stanju, pa zbog toga napuštaju školovanje, što se negativno odražava na društvo u cjelini ali i na njihovu budućnost.

2.3. Demografski trendovi u Europskoj uniji

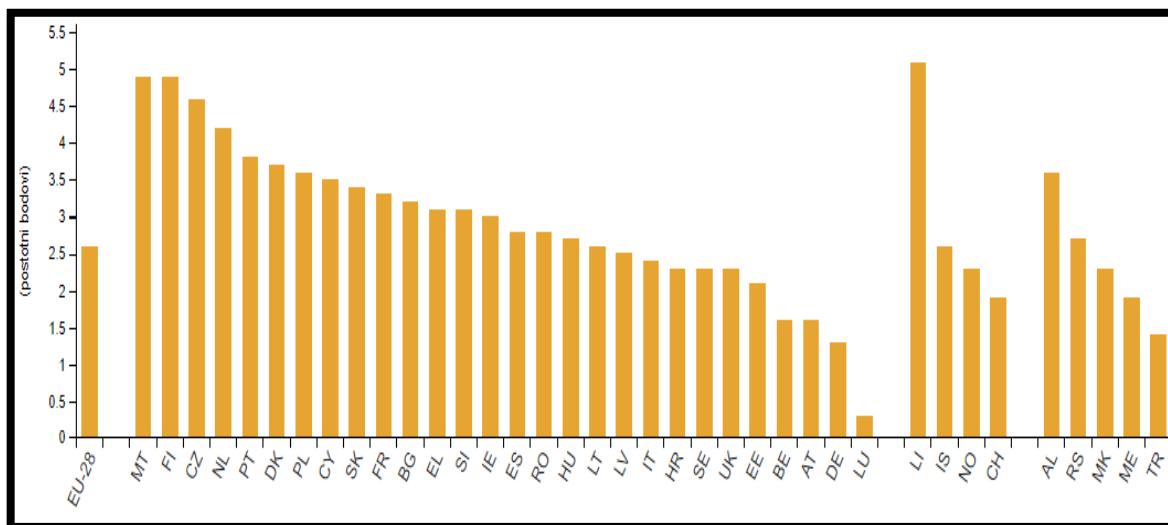
U nastavku će biti riječi o trendu starenja stanovništva na području Europske Unije jer je u tom pogledu jedno od područja na kojemu se odvija relativno brz proces starenja stanovništva. Nadalje, biti će riječi o kretanju stanovništva analiziranog kroz migracije.

2.3.1. Starenje stanovništva

Europska unija pripada jednoj od svjetskih regija koje broje veliki broj stanovnika. Europa je tzv. stari kontinent, na kojemu je veliki broj starog stanovništva, populacije starije od 65 godina. Za Europu se u budućnosti očekuje i daljnji porast starog stanovništva, te smanjivanje mlađe populacije od 60 godina. Na Grafikonu 2. prikazano je povećanje udjela stanovništva u dobi od 65 i više godina u EU – 28 od 2008. do 2018. godine, u postotnim bodovima.

Na Grafikonu 2. se vidi da najveći postotni udio starenja stanovništva u razdoblju od 2008. do 2018. godine prevladava redom u slijedećim europskim zemljama: Liechtenstein (5,1%), Malta i Finska (4,9 %), Češka (4,6%), Nizozemska (4,2 %), Portugal (3,8%), Danska (3,7%), Poljska (3,6%), Cipar (3,5%), Slovačka (3,4%), Francuska (3,3%), Bugarska (3,2%), Grčka i Slovenija (3,1%), Irska (3,0%). Zemlje koje imaju postotni udio starenja stanovništva manji od 3 % su Španjolska Rumunjska (2,8%), Mađarska (2,7%), Litvanija (2,6%), Litva (2,5%), Italija (2,4%), Hrvatska (2,3%), Švedska i V. Britanija (2,3%).

Grafikon 2.: Povećanje udjela stanovništva u dobi od 65 i više godina u EU – 28 od 2008. do 2018. godine

Izvor: Eurostat, *Struktura i starenje stanovništva*, 2020., dostupno na:

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing/hr
(17.06.2021.)

Zemlje u kojima je najmanja stopa starenja stanovništva u navedenom razdoblju su Estonia (2,1%), Belgija i Austrija (1,6%), Njemačka (1,3%) i Luxemburg (0,6%). „Demografske promjene u Europskoj uniji (EU) vjerojatno će biti od velike važnosti u nadolazećim desetljećima jer se iz većine modela o budućim demografskim trendovima može zaključiti da će stanovništvo EU-a nastaviti stariti zbog stalno niske stope plodnosti i produžene dugovječnosti. Iako migracija igra važnu ulogu u dinamici stanovništva Europske unije, sama migracija sigurno neće poništiti postojeći trend starenja stanovništva koji se javlja u mnogim dijelovima EU-a. Društvene i gospodarske posljedice starenja stanovništva vjerojatno će imati velike posljedice u cijeloj Europi, na nacionalnoj i regionalnoj razini.“²³ Neke od posljedica uključuju smanjenje broja radno sposobnog stanovništva, povećanje postotka starijih osoba i u skladu s istim, povećane troškove zdravstvenih usluga i primjerenog stanovanja. Nadalje, vlade će se morati odlučiti na povećavanje prihoda od poreza s ciljem

²³ Eurostat, *Archive:Statistički podaci o stanovništvu na regionalnoj razini*, 2014., dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Statisti%C4%8Dki_podaci_o_stanovni%C5%A1tvu_na_regionalnoj_razini&oldid=197027 (17.06.2021.)

uspostavljanja ravnoteže za usluge zdravstvene skrbi, adekvatnih mirovina te zbog ravnoteže vlastitih financija.

2.3.2. Migracije na području Europe

Za Europu su karakteristične migracije 19. stoljeća, u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata zbog sukoba između Nijemaca i Rusa. Nakon što je srušen Berlinski zid migracije su uzele velikog maha, pa je veliki broj ruske populacije nastanio Njemačku, dok su pak Nijemci protjerani iz Istočnog bloka. Stanovništvo Poljske, Ukrajine i Čehoslovačke zbog nacističkih napada odlazi u druge i sigurnije europske zemlje. Nakon navedenih migracija, Europu zahvaćaju novi valovi migracija u 20. i opet u 21. stoljeću. Migracije u 20. stoljeću uzrokuju čimbenici poput ratova, od kojih je poznat Domovinski rat na području Hrvatske, Srbije i Bosne i Hercegovine, kada je mnogo izbjeglica imigriralo u zemlje istočne i zapadne Europe. Osim Domovinskog rata, u 20. stoljeću odvijali su se i ratovi na području Afrike, u Siriji te drugim državama, iz kojih se stanovništvo kretalo središnjom mediteranskom rutom prema zemljama Europe. Nadalje, u 21. stoljeću, također su poznate migracije navedene rute iz 2014. i 2015. godine, ali i prethodne ekonomske migracije kao posljedica gospodarske krize iz 2008. godine koja je zahvatila cijeli svijet te traju još uvijek i danas, kada stanovništvo masovno iz manje razvijenih europskih zemalja odlazi u razvijenije zemlje Europske unije. „Migranti i tražitelji azila koriste se srednjosredozemnom rutom za nezakonit ulazak u EU. Upuštaju se u opasna putovanja iz sjeverne Afrike kako bi pokušali prijeći Sredozemno more i stići u Europu. Ti migranti na svojem putu prema Europi prolaze kroz Libiju. To je u toj zemlji potaknulo razvoj mreža za krijumčarenje ljudi i trgovanje njima. Zahvaljujući djelovanju EU-a usmjerenom na rješavanje migracijskog problema u Libiji, broj nezakonitih dolazaka srednjosredozemnom rutom od 2017. znatno se smanjio.“²⁴ S ciljem smanjenja nezakonitih dolazaka, čelnici EU su povećali suradnju sa Libijom, zemljom koja je krijumčarila najveći broj migranata. Nadalje, pružene su potpore obalnim stražama, stvoreni su bolji uvjeti za pružanje pomoći i prihvaćanja migranata, te su napravljeni dogovori sa europskim zemljama za njihovo preseljenje,

²⁴ Europsko vijeće, *Srednjosredozemna ruta*, 2020., dostupno na: <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/migratory-pressures/central-mediterranean-route/> (17.06.2021.)

za poboljšanje životnih uvjeta, za poticanje migracija iz Libije s ciljem stvaranja radne snage i mobilnosti iste. Da bi se izbjegli masovni valovi migracija, danas su granice EU jako dobro zaštićene, postignut je dogovor sa Turskom, preko koje dolazi najviše izbjeglica prema Europi, da joj se plaća šest milijardi eura za zaustavljanje izbjeglica. Turski predsjednik Erdogan se često ne drži dogovora te na takav način prijete Europskim zemljama, pa je često u sukobu sa njemačkom kancelarkom Angelom Merkel. „Trenutačni trendovi upućuju na to da će Europa nesumnjivo nastaviti privlačiti migrante i tražitelje azila i da će upravljanje migracijskim tokovima i dalje biti visoko na listi prioriteta Unije. To je posljedica niza čimbenika, kao što su sve brojniji međunarodni i unutarnji sukobi, klimatske promjene i trajne ekonomske razlike između država članica EU-a i drugih zemalja. Europska unija stoga se mora poslužiti nizom alata unutarnje i vanjske migracijske politike.“²⁵ Migracije su danas karakteristične za sve europske zemlje, pa tako i za Hrvatsku. U slijedećem poglavlju će biti riječi o demografskim trendovima u Republici Hrvatskoj.

²⁵ Apap, J., Rađenović, A., *Politike EU-a – U službi građana, Pitanje migracija*, Europski parlament, 2019, str. 10., dostupno na: https://what-europe-does-for-me.eu/data/pdf/focus/focus04_hr.pdf (17.06.2021.)

3. DEMOGRAFSKI TRENDOVI U REPUBLICI HRVATSKOJ

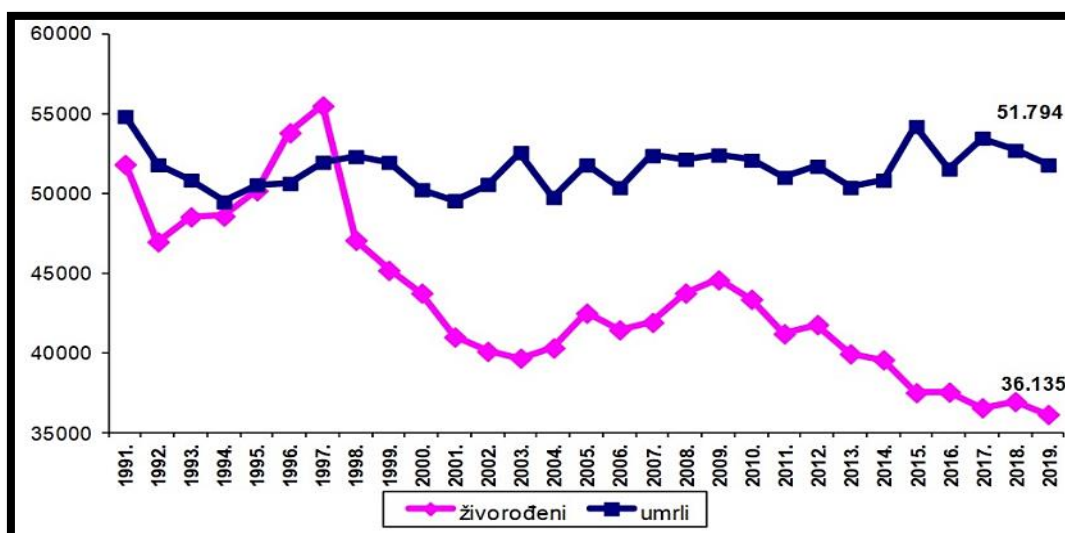
U ovom poglavlju će biti riječi o stanovništvu u Hrvatskoj, s aspekta dinamike kretanja i demografskih trendova. Najprije će se objasniti pojam demografske tranzicije, koja je Hrvatsku zahvatila tek krajem 19. stoljeća. Nadalje, biti će riječi o demografskim trendovima u Hrvatskoj, pronatalitetnoj politici, migracijskim kretanjima, usporedbom demografskih trendova u Hrvatskoj se trendovima u Europskoj uniji, te utjecaju korona krize na demografska kretanja u Hrvatskoj.

3.1. Demografska tranzicija

Hrvatska je desetljećima imala nepovoljne demografske trendove, pa se nije mogao bilježiti niti demografski prijelaz ili tranzicija. Demografska tranzicija se definira kao „prijelazno razdoblje u procesu razvoja stanovništva iz stanja visokih stopa nataliteta i mortaliteta, karakterističnih za predindustrijska društva, na nisku razinu stopa nataliteta i mortaliteta stanovništva karakterističnu za razvijena, moderna društva. Proces etapnog razvoja stanovništva, od kojega polazi teorija demografske tranzicije, izvodi se prvenstveno iz povijesnog iskustva razvoja stanovništva u zemljama zapadne i sjeverozapadne Europe. Osnivačima teorije demografske tranzicije smatraju se Warren S. Thompson i Frank W. Notestein, u polovici XX. st., a slične je ideje zastupao Adolphe Landry početkom XX. st.“²⁶ Ono što je karakteristično za proces demografske tranzicije je to da se u istom najprije snižava mortalitet, a zatim se snižava natalitet. Takav proces karakterizira industrijalizirane i urbanizirane zemlje. Hrvatska je kasno zahvaćena takvim procesom, tek krajem 19. stoljeća, a koji je trajao kratko, do 1980-ih godina. Proces demografske tranzicije prekinut je početkom 1990-ih, uslijed Domovinskog rata, kada je u Hrvatskoj zabilježena visoka stopa mortaliteta, te niska stopa nataliteta. Grafikon 3. prikazuje broj živorođenih i umrlih u Republici Hrvatskoj od 1991. do 2019. godine.

Grafikon 3.: Broj živorođenih i umrlih u Republici Hrvatskoj od 1991. – 2019. godine

²⁶ Leksikografski zavod Miroslav Krleža, *Demografska tranzicija*, 2021., dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=14512> (17.06.2021.)

Izvor: Rodin, U., Cerovečki, I., Jezdić, D., *Prirodno kretanje u Hrvatskoj u 2019. godini*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2020., str. 6., dostupno na: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/08/Prirodno_kretanje_2019_030920.pdf (16.05.2021.)

Prema Grafikonu 3. može se primijetiti da je broj živorođene djece u ratnom razdoblju, od 1991. do 1992. godine, bio u padu. Godine 1991. broj živorođenih iznosio je 51.829, dok je godinu dana kasnije ta brojka smanjena na 46.970, kao posljedica ratnih zbivanja i nesigurnosti.²⁷ U ratnom razdoblju broj umrlih iznosio je 55 000, pa je primjetno da tu dolazi do negativnog prirodnog prirasta stanovništva. Od 1992. do 1997. godine slijedi rast broja živorođenih. U 1997. godini zabilježen je najveći broj živorođenih u prikazanom razdoblju na Grafikonu 3. Od 1998. do 2003. godine je brojka sa 47 000 pala na manje od 40 000 živorođenih. Od 2003. do 2009. godine bilježi se nestabilan rast, dok nakon 2009. godine pa sve do 2017. broj živorođenih bilježi sve veći pad. Nadalje, godinu 2018. obilježio je blagi rast broja novorođenih, dok je u 2019. opet zabilježen pad, te je tada broj živorođenih iznosio 36 135. Broj umrlih u 2019. je bio veći od broja živorođenih, te je iznosio 51 794 umrlih. Na smanjenje stope nataliteta utjecali su socioekonomski čimbenici i nemogućnost osamostaljenja mladih, posebno zbog problematike nemogućnosti stalnog zapošljavanja, kao i zbog potrebe za većom uključenosti žena na tržište rada. Županija u kojoj se u 2016. godini rodilo najviše djece je Međimurska županija (na 1000 stanovnika), dok je najmanje

²⁷ Rodin, U., Cerovečki, I., Jezdić, D., *Prirodno kretanje u Hrvatskoj u 2019. godini*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2020., str. 4., dostupno na: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/08/Prirodno_kretanje_2019_030920.pdf (16.05.2021.)

djece u istoj godini rođeno na području Ličko – senjske i Primorsko – goranske županije. Na negativna demografska kretanja utjecala je i nezaposlenost mladog i obrazovanog stanovništva, koje je silom napuštalo domove, te odlazilo u susjedne zemlje u potrazi za obećavajućim poslovima i boljim životnim uvjetima.

3.2. Demografski trendovi

Za Hrvatsku su karakteristični brojni demografski trendovi koji su obilježeni kao negativni desetljećima unazad. U daljnjim poglavljima će biti riječi o trendu starenja i opadanja broja stanovništva, trendu rasta stope mortaliteta, trendu kasnijeg stupanja u bračnu zajednicu, uz povećanje broja vjerskih brakova, te povećanje broja razvoda.

3.2.1. Trend starenja i opadanja broja stanovništva

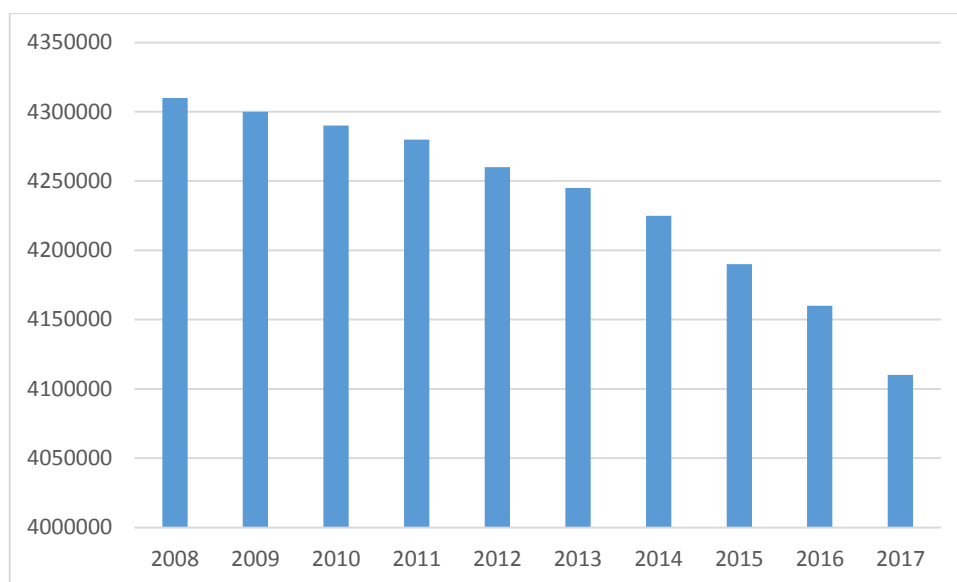
U Hrvatskoj se od 1971. godine provode popisi prema načelu stalnoga stanovništva. U Republici Hrvatskoj je zadnji popis stanovništva bio 2011. godine, a vrši se od strane državnog zavoda za statistiku (DZS). Prema navedenom popisu ukupan broj stanovništva Republike Hrvatske iznosio je 4.284.889 stanovnika.²⁸ Prema popisu iz 2011. napravljene su i projekcije broja stanovništva za 2018. godinu. Na Grafikonu 4. prikazan je trend opadanja broja stanovništva u razdoblju od 2008. do kraja 2017. godine, što bi značilo da se broj populacije u Hrvatskoj smanjuje. Slijedom prikazanog Grafikona 4. u Hrvatskoj je ukupan broj stanovništva iznosio oko 4,3 milijuna, dok je u 2017. godini ta brojka snižena za 204,3 tisuće stanovnika, pa je ukupan broj stanovništva iznosio oko 4,1 milijuna. Razlozi navedenog su ekonomske prirode, okrenuti ekonomskim migracijama u vrijeme ekonomske krize (recesije) koja je izbila 2008. godine, te su se osjećale gospodarske posljedice do 2014. godine. U prvom redu je potrebno navesti povećanje stope nezaposlenosti, zbog čega su mnogi emigrirali u razvijenije europske zemlje koje su nudile obećavajući život, posao i bolji

²⁸ DZS I RCMZRHZZSO-SJG NZJZ „Dr. Andrija Štampar“, *Udjel osoba starijih od 65 godina u ukupnom stanovništvu po dobi i spolu, Hrvatska i Grad Zagreb, (popisna) 2011.g. - (procjena) 2018.g., 2019.,* dostupno na:

http://www.stampar.hr/sites/default/files/Gerontologija/2019/udjel_osoba_starijih_od_65_godina_u_ukupnom_stanovnistvu_po_dobi_i_spolu_2018.pdf (17.06.2021.)

životni standard. Zbog nestabilnog „sutra“ mnogi su parovi odgađali zajednički život, osnivanje obitelji, vjenčanja. Mladi su masovno napuštali državu, u kojoj je rastao broj starog stanovništva.

Grafikon 4.: Opadanje broja stanovništva u Hrvatskoj od 2008. – 2017. godine

Izvor: DZS, *Demografski trendovi*, 2017., str. 2., dostupno na:

<https://www.dzs.hr/hrv/important/Interesting/articles/Demografski%20trendovi.htm> (17.06.2021.)

Promatrajući po županijama, u Tablici 3. prikazana je projekcija broja stanovnika po županijama do 2051. godine, prema popisu stanovništva 2011. godine.

Tablica 3.: Projekcija broja stanovnika po županijama do 2051. godine

Grad/županija	Broj stanovnika 2011. i projekcija do 2051.	
	2011.	2051.
Zagrebačka	317.606	321.871
Krapinsko – zagorska	132.892	106.798
Sisačko – moslavačka	172.439	71.784
Karlovačka	128.899	73.893
Varaždinska	175.951	148.008
Koprivničko – križevačka	115.584	91.206
Bjelovarsko – bilogorska	119.764	72.738
Primorsko – goranska	296.195	238.860
Ličko – senjska	50.927	22.715
Virovitičko – podravska	84.836	51.217
Požeško – slavonska	78.034	39.601
Zadarska	170.017	179.715
Osječko – baranjska	305.032	229.136
Brodsko – posavska	158.575	106.496
Šibensko – kninska	109.375	61.194
Vukovarsko – srijemska	179.521	110.394
Splitsko – dalmatinska	454.798	392.471
Istarska	208.055	182.207
Dubrovačko – neretvanska	122.568	110.238
Međimurska	113.804	94.256
Grad Zagreb	790.017	752.066
Hrvatska	4.284.889	3.456.866
Indeks 2051/2011. = 100,0		

Izvor: Akrap, A., *Panel diskusija – Demografski slom Hrvatske: Hrvatska do 2051.*, Bogoslovska smotra, 85 (2015.) 3, (855–881), str. 862., dostupno na: www.hrcak.srce.hr (17.06.2021.)

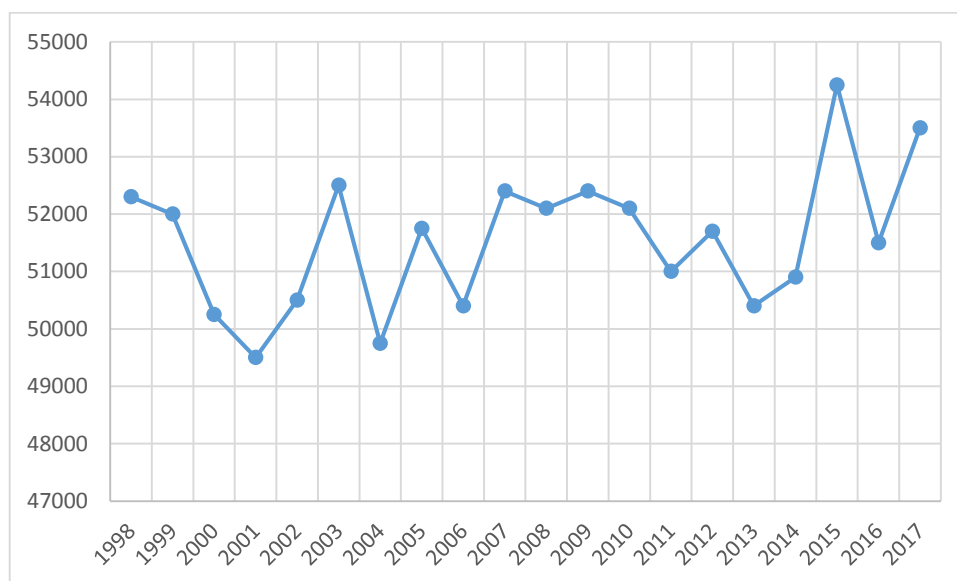
Grad/županija koja je u 2011. godini imala veći broj stanovnika je Grad Zagreb, zatim Splitsko – dalmatinska županija, Zagrebačka županija, Osječko – baranjska županija, Istarska županija, Varaždinska županija, te Zadarska županija. Županije koje su brojale malen broj stanovništva su redom Ličko – senjska, Požeško – slavonska, Virovitičko – podravska, Šibensko – kninska, te Bjelovarsko – bilogorska županija. Slijedom projekcije, do 2051. godine očekuje se smanjenje broja stanovništva u Gradu Zagrebu, te povećanje broja stanovništva na području Zagrebačke i Zadarske županije. Smanjenje broja stanovništva očekuje se u svim ostalim županijama, kao i broj ukupnog stanovništva u Republici Hrvatskoj, koje se u zadnjih desetljeća smanjuje, pa se u 2051. godini očekuje da će u Republici Hrvatskoj biti ukupno oko 3.456.866 stanovnika. Razlozi povećanja broja stanovništva u Zagrebačkoj i Zadarskoj županiji biti će povezano sa porastom broja stanovnika starog 65 i više godina, dok se smanjenje broja stanovništva u svim ostalim županijama očekuje zbog smanjenja mlade populacije do 14 godina.

3.2.2 Trend rasta stope mortaliteta

Za Hrvatsku je karakterističan i trend rasta stope mortaliteta (broja umrlih u određenom razdoblju). „Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (SZO), mortalitetna statistika je jedan od najpouzdanijih izvora zdravstvenih podataka. Mortalitetni pokazatelji su ključni za ocjenu zdravstvenog stanja stanovništva, kreiranje zdravstvenih politika, evaluaciju nacionalnih zdravstvenih programa te za regionalnu i međunarodnu usporedbu.“²⁹ Na Grafikonu 5. prikazan je broj umrlih u razdoblju od 1998. do 2017. godine. Prikazano dvadesetogodišnje razdoblje najveći broj umrlih bilježi tokom 1998., 2003., 2005., 2007.-2009., 2012, 2015. te 2017. godine. Najveći broj umrlih među navedenim godinama zabilježen je u 2015.

²⁹ Hrvatski zavod za javno zdravstvo, *Izvešće o smrtnosti prema listi odabranih uzroka smrti u 2019., 2021.*, dostupno na: <https://www.hzjz.hr/aktualnosti/izvjesce-o-smrtnosti-prema-listi-odabranih-uzroka-smrti-u-2019/> (17.06.2021.)

Grafikon 5.: Broj umrlih u RH od 1998. – 2017. godine

Izvor: DZS, *Demografski trendovi*, 2017., str. 6., dostupno na:

<https://www.dzs.hr/hrv/important/Interesting/articles/Demografski%20trendovi.htm> (17.06.2021.)

Razlozi smrtnosti sve se više povezuju sa teškim bolestima koje obilježavaju moderno doba, poput:³⁰ zloćudnih novotvorina, virusnih infekcija, bolesti krvi, krvožilnog i imunološkog sustava, duševni poremećaji, šećerna bolest, bolesti izazvane zbog ovisnosti o drogama, opijatima, te drugih za organizam štetnih supstanci, nezgode pri padu, u prometu, trovanje, samoubojstva te dr. Nakon 2017. godine broj umrlih je u rastu tokom 2020. godine, a kao jedan od glavnih uzroka povećanja smrtnosti je pojava epidemije virusa Covid 19. Više o utjecaju epidemije Covid 19 biti će u potpoglavlju 3.6.

³⁰ Erceg, M., Miler Knežević, A., *Izvešće o smrtnosti prema listi odabranih uzroka smrti u 2019.*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2020., str. 4.-10., dostupno na: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2021/01/Bilten_Umrli-2019-2.pdf (17.06.2021.)

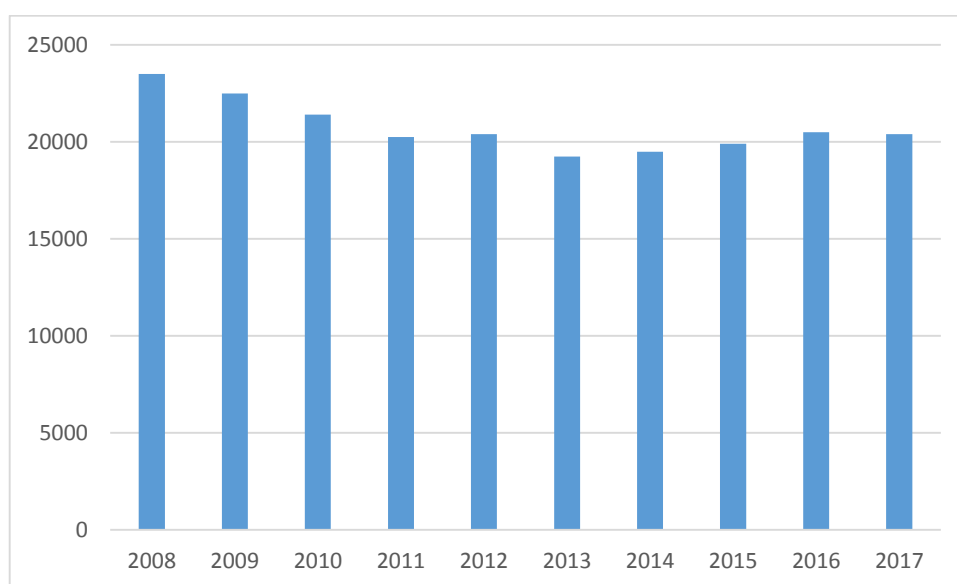
3.2.3. Trend kasnijeg stupanja u bračnu zajednicu, uz povećanje broja vjerskih brakova, te povećanje broja razvoda

U Hrvatskoj se sve veći broj parova odlučuje na kasnije stupanje u bračnu zajednicu, a i onda kada se odluče na to, brakovi su sve kraćeg trajanja, pa uslijedi razvod. U rastu je broj vjerskih brakova, kao posljedica sve veće okrenutosti mlađe populacije vjeri u Boga, posebno u područjima koja su bila zahvaćena Domovinskim ratom. „Sklapanje braka spada u one životne događaje kojima se pridaje posebna pozornost. U 2017. na taj se čin odlučilo 20 310 parova, od čega je 51,6% bilo vjerskih, a 48,4% građanskih. Najpopularniji mjesec za zasnivanje bračne zajednice u 2017. bio je rujan. Iako se negativni trend sklapanja brakova posljednjih godina mijenja, nevjesta i ženik sve stariji stupaju u brak. Slično kao i kod rođenja prvog djeteta, na odluku o stupanju u brak vjerojatno utječu brojne društvene promjene.“³¹ Neke od glavni društvenih promjena odnose se na odlučivanje mladih o kasnijem osamostaljivanju, koje je posljedica nezaposlenosti ili pak nestabilne zaposlenosti na određeno vrijeme, bez mogućnosti stalnog zaposlenja potrebnog za dobivanje kreditne sposobnosti, zatim sve učestalije odlučivanje mladih na visokoškolsko obrazovanje.

Također, mnogi parovi žive u izvanbračnim zajednicama. Na brak se i muškarci i žene odlučuju u kasnijoj životnoj dobi. Prosječna dob ženika iznosi oko 31 godinu, dok prosječna dob nevjeste iznosi oko 28 godina. Na Grafikonu 6. prikazan je broj sklopljenih brakova od 2008. godine do 2017. godine.

³¹ DZS, *Demografski trendovi*, op.cit., str. 8.-9.

Grafikon 6.: Broj sklopljenih brakova od 2008. – 2017. godine

Izvor: DZS, *Demografski trendovi*, 2017., str. 8., dostupno na:

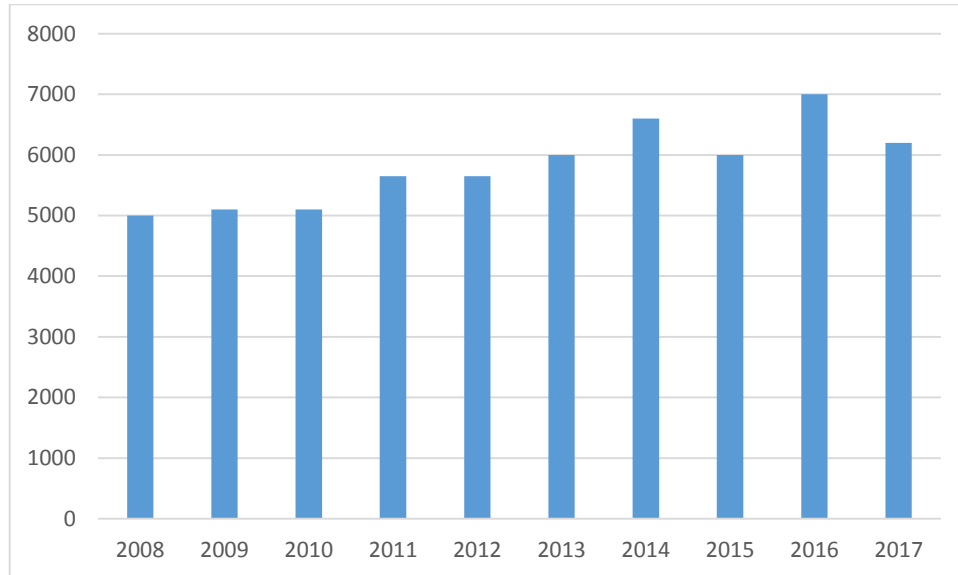
<https://www.dzs.hr/hrv/important/Interesting/articles/Demografski%20trendovi.htm> (17.06.2021.)

Prema Grafikonu 6. se može vidjeti da je broj sklopljenih brakova u 2008. godini iznosio oko 23 500 brakova, od kada je isti u padu do 2011. godine, kada je brojka sklopljenih brakova iznosila oko 20 250. U godini 2012. dolazi do blagog rasta vjenčanih, nakon čega u 2013. godini dolazi do naglog pada za oko 1000 sklopljenih brakova.

Nakon 2013., pa sve do 2016. godine, broj sklopljenih brakova raste, u skladu sa poboljšanjem ekonomske situacije u državi. U 2017. godini bilježi se pad, a taj trend se nastavlja do danas. Primjetno je da je pad broja sklopljenih brakova značajan za krizna gospodarska stanja, poput stanja koje je državu zahvatilo 2008. godine. Rast stope nezaposlenosti utjecao je i na odgađanje sklapanja brakova. Sa poboljšanjem ekonomske situacije u državi, rastao je i broj brakova. Danas se bračni parovi sve češće odlučuju i na razvode, uslijed neskladnih i problematičnih brakova, nedovoljnog poštovanja, razumijevanja, uvažavanja, ali i zbog kratkog poznavanja prije stupanja u brak. Uzroci problema među parovima često su i financijski problemi, zbog kojih se narušavaju odnosi kroz. Broj rastava se povećavao u skladu s kriznim gospodarskim stanjima (zbog rasta nezaposlenosti, odnosno nemogućnosti financiranja egzistencijalnih potreba, zbog čega su propale brojne obitelji). O rastu broja razvoda u

kriznim gospodarskim stanjima svjedoči i Grafikon 7., na kojemu je prikaz broj razvoda od 2008. do 2017. godine.

Grafikon 7.: Broj razvoda

Izvor: DZS, *Demografski trendovi*, 2017., str. 10., dostupno na:

<https://www.dzs.hr/hrv/important/Interesting/articles/Demografski%20trendovi.htm> (17.06.2021.)

Na Grafikonu 7. se vidi da je broj razvoda rastao od 2008. (oko 5000 razvoda) do 2014. godine (6 600 razvoda). U 2015. godini broj razvoda je snižen na 6 000, zatim opet raste u 2016. godini (više od 7 000 razvoda), te opet pada u 2017. godini (oko 6200 razvoda). Prosječno trajanje brakova koji su završili razvodom trajalo je oko 15 godina.

3.3. Pronatalitetna politika

U svim zemljama svijeta se u cilju usmjeravanja razvoja i obnove stanovništva, kao i zbog vlastite održivosti, poduzimaju mjere populacijske politike kako bi se povećao prirodni priraštaj. Pronatalitetna politika je pri tome dio populacijske politike kojom se nastoji pozitivno utjecati na natalitet zemlje. Za Hrvatsku je karakterističan demografski trend starenja stanovništva, pa je od strane Hrvatskog Sabora 2006. godine uspostavljena nacionalna populacijska politika kojoj je cilj pomlađivanje i brojčani porast stanovništva Hrvatske. Za ostvarenje navedenog cilja "predviđa se povećanje stope nataliteta oko 15 ‰ kroz niz mjera podijeljenih u sedam područja djelovanja: održivi gospodarski razvoj, sustav obiteljskih potpora, sustav poreznih olakšica, mjere kojima se unapređuje i olakšava skrb o djeci, usklađivanje obiteljskog i poslovnog života, zdravstvena zaštita majke i djeteta, te konačno mjere senzibilizacije i informiranja javnosti o demografskim pitanjima."³² Za održivi gospodarski razvoj kreirane su mjere poticanja ravnomjernog regionalnog razvoja, zapošljavanja roditelja, mladih i dugotrajno nezaposlenih osoba, uklanjanje diskriminacije kod zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja mladih, te druge mjere. Područje obiteljskih potpora ima za cilj unaprijediti živote brojnih obitelji u obliku roditeljskih naknada, roditeljskih naknada, jednokratnih novčanih pomoći majkama novorođenčadi, te u obliku doplataka za djecu. Rodiljne naknade dopuštene su i nezaposlenim majkama u razdoblju od godine dana, odnosno do trenutka kada dijete navrší godinu dana.

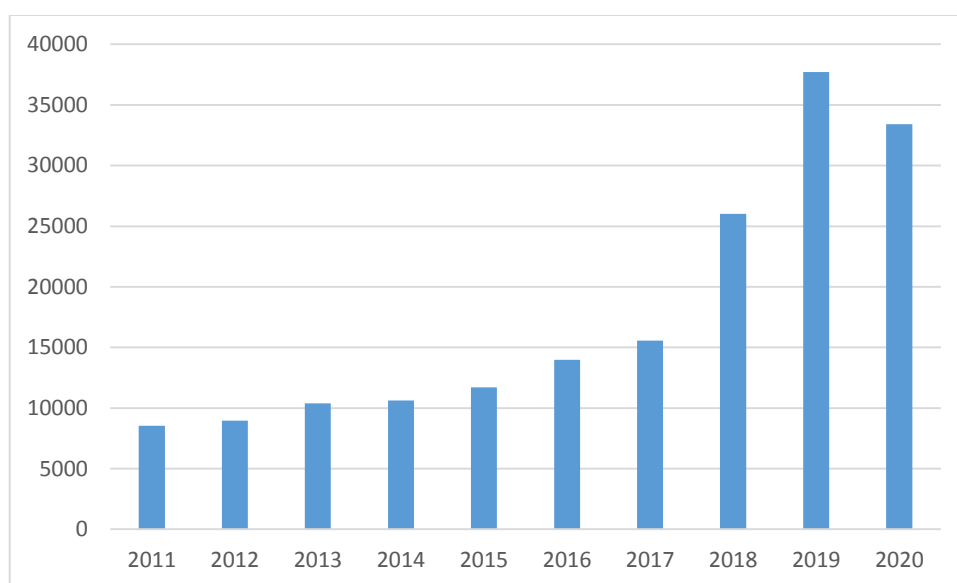
3.4. Migracijska kretanja

Iz Hrvatske je od 2008. godine, u vrijeme gospodarske krize, emigrirao veliki broj ljudi u potrazi za poslom, pa je u državi došlo i do tzv. problema odljeva mozgova, kada je mlada i obrazovana radna snaga napustila državu, te se najviše kretala prema europskim zemljama Njemačkoj, Austriji, Italiji, Irskoj, te drugim zemljama EU, ili pak prema svjetskim državama poput SAD-a, Kanade, Australije ili Novog Zelanda. Od tada, pa sve do danas u Hrvatskoj prevladava trend rasta broja imigranata, ali i broj emigranata. „Od osamostaljenja do danas mijenjali su se trendovi i u migracijama. Budući da je u 2011. promijenjena metodologija praćenja vanjskih migracija, točnije

³² Obadić, A., Tica, J., op.cit., str. 171.

podaci se obrađuju prema novoj metodologiji koja je usklađena s međunarodnim standardima i pravnom stečevinom EU-a, analizom su obuhvaćeni međusobno usporedivi podaci.“³³ Podatke o migracijama prikuplja Ministarstvo unutarnjih poslova, a iste obrađuje Državni zavod za statistiku (DZS) i druge institucije, s ciljem analize migracijske dinamike. U nastavku su prikazani Grafikon 8., koji prikazuje broj doseljenog stanovništva, te Grafikon 9., koji prikazuje broj odseljenog stanovništva, u razdoblju od 2011. do 2017. godine.

Grafikon 8.: Doseljeno stanovništvo u Hrvatsku od 2011. do 2020. godine

Izvor: DZS, *Migracija stanovništva republike Hrvatske*, 2021., dostupno na:

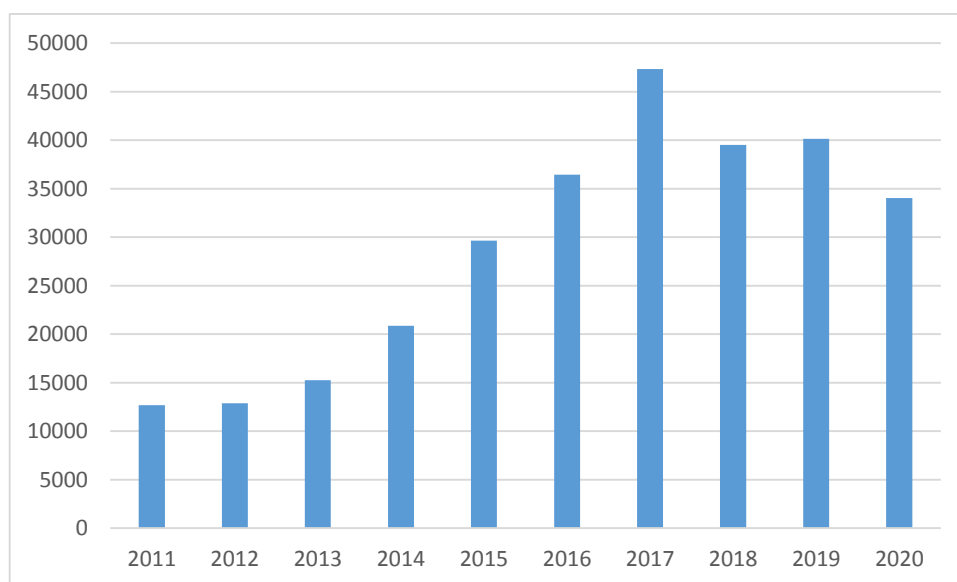
https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2021/07-01-02_01_2021.htm (01.08.2021.)

Prema prikazanim grafikonima može se zaključiti da se u Hrvatskoj tijekom 21. stoljeća događa iseljavanje i doseljavanje. Najveći broj iseljenih odlazi u zemlje poput Njemačke, Irske, Austrije i Švedske, dok najveći broj doseljenih dolazi iz zemalja poput BiH, Srbije, Makedonije te u manjoj mjeri iz Slovenije, Njemačke i Italije. Broj doseljenog stanovništva u 2011. godini iznosio je oko 8 000 doseljenika, a ta brojka konstantno raste do 2017. godine, kada je broj doseljenika iznosio oko 15 000. „No, kad se promatraju podaci o broju odseljenih stanovnika RH, porast je još izraženiji.

³³ DZS, *Demografski trendovi*, op.cit., str. 11.

Iako je brojka rasla i u razdoblju od 2011. do 2013., povećan rast bilježi se od ulaska RH u EU. Zsigurno je na to utjecaj imalo otvaranje granica, tj. načelo EU-a o slobodnom kretanju radnika, čime se otvorila mogućnost zapošljavanja u drugim zemljama članicama EU-a. Tako se u 2014. bilježi 20,9 tisuća odseljenih, što je više za 36,7% nego u 2013.³⁴ Na povećanje broja odseljenog stanovništva od 2015. godine utjecalo je i ukidanje ograničenja za radnike iz Republike Hrvatske, pa je prema prikazanom Grafikonu 9. broj iseljenog stanovništva u 2017. godini iznosio oko 47 000, što je povećanje za više od trećine u odnosu na 2015. godinu kada je brojka iseljenika iz Hrvatske iznosila 30 000.

Grafikon 9.: Odseljeno stanovništvo iz Hrvatske od 2011. do 2020. godine

Izvor: DZS, *Migracija stanovništva republike Hrvatske*, 2021., dostupno na:

https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2021/07-01-02_01_2021.htm (01.08.2021.)

Europska zemlja u koju je, u prikazanom razdoblju, iselio najveći broj stanovnika je Njemačka. Županije iz koji se iselio najveći broj stanovnika do 2017. godine su Vukovarsko – srijemska i Požeško – slavonska, dok je Krapinsko – zagorsku županiju napustio najmanji broj odseljenika. Uspoređujući grafikone 8. i 9., može se zaključiti kako je u promatranim godinama broj iseljenog stanovništva mnogo veći od doseljenog

³⁴ Ibidem, str. 13.

stanovništva. Hrvatska u svim promatranim godinama ostvaruje negativan migracijski saldo s inozemstvom.

3.5. Usporedba demografskih trendova u Hrvatskoj s trendovima u EU

Demografski trendovi Hrvatske ne prate demografske trendove razvijenih europskih zemalja. Isti su bliže demografskim rezultatima nerazvijenih zemalja Europske unije. „Općepoznata je činjenica da je u Europi fertilitet (plodnost) nizak (mjereno totalnom stopom fertiliteta – TFR) i rijetke su europske zemlje koje imaju TFR iznad razine potrebne za jednostavnu zamjenu generacija. No, od dvanaest najrazvijenijih europskih zemalja njih devet ima i najbolje demografske trendove. Najviši fertilitet imaju najrazvijenije europske zemlje poput Norveške, Švedske, Francuske, Nizozemske, Ujedinjenog Kraljevstva, Danske itd, a potomje imaju i najviše stope zaposlenosti ženskoga stanovništva u fertilnoj dobi. Međutim, u razvijenim državama s relativno povoljnim fertilitetom znatan je udio žena koje rade s nepotpunim radnim vremenom. To se prije svega odnosi na skandinavske zemlje, koje usto imaju i druge dobro razrađene mjere pronatalitetne obiteljske politike.“³⁵ Hrvatska je europska država koja ima nizak fertilitet, s kojim je povezano i starenje stanovništva. Prosječna dob majki pri rađanju prvog djeteta u Hrvatskoj je u rastu, kao i na razini prosječne dobi majke u EU. Razvijenije europske zemlje imaju bolje fertilne sposobnosti u odnosu na nerazvijenije, kojima pripada i Hrvatska. Hrvatska ima loše uvjete institucionalne skrbi o djeci, probleme stambenog zbrinjavanja, kao i problem nezaposlenosti mlade populacije. Navedeno utječe na natalitet, starenje stanovništva, kao i na manji broj sklopljenih brakova. Uz pomoć provođenja pronatalitetne politike vidljivi su blaži pomaci, ali su još uvijek nedovoljno razvijene mjere putem kojih će se mladima omogućiti bolji život i osnivanje obitelji koja će imati normalne životne uvjete, koji će omogućiti dugogodišnje održavanje brakova, pa samim time i smanjenje broja razvoda.

Po pitanju broja razvoda i sklapanja brakova Hrvatska je u 2016. godini pripadala srednjoj ljestvici jer je imala oko 34 razvoda na 100 sklopljenih brakova. Zemlja koja je iste godine imala najveći broj razvoda bio Portugal, dok je Malta imala najmanji broj

³⁵ Akrap, A., op.cit., str. 865.

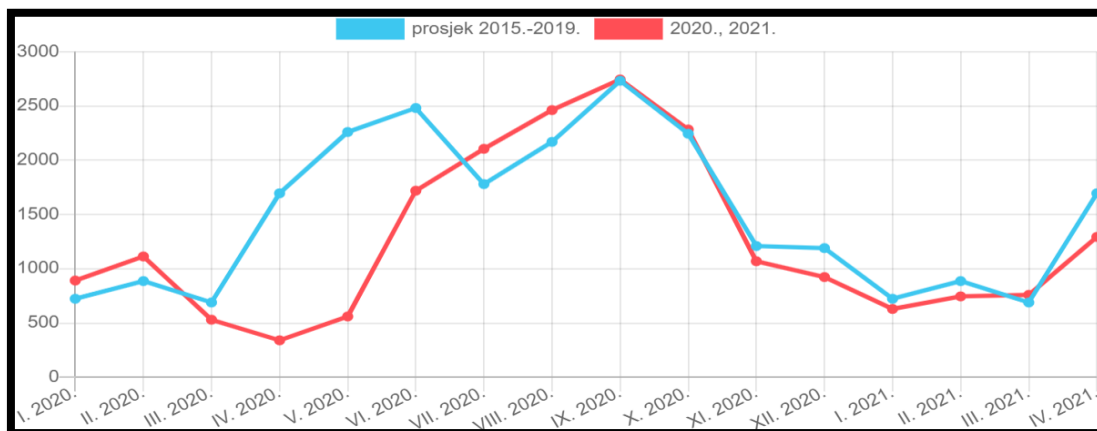
razvoda.³⁶ Rastavljene majke sa djecom su danas u Hrvatskoj često diskriminirane, posebno u pogledu zapošljavanja i stambene problematike, pa je potrebno kreirati strategije koje će riješiti njihove egzistencijske probleme, ali i demografsku problematiku. Razvijenije zemlje nude pomoć trudnicama, nezaposlenim majkama (prioritet je zaposlenje samohranih roditelja, kao i njihove djece), roditeljima koji nemaju osigurano stambeno mjesto, te dr. Hrvatska za rješavanje demografske problematike treba slijediti razvijenije europske zemlje (npr. skandinavske zemlje, Njemačka).

3.6. Utjecaj korona krize na demografska kretanja

Epidemija virusa Covid 19 negativno je utjecala na demografske pokazatelje poput mortaliteta, broja sklopljenih brakova i razvoda, na natalitet, povećanje nezaposlenosti, zdravlje te dr. Epidemija je u Hrvatskoj izbila početkom 2020. godine, te traje i danas, u 2021. godini. Godinu 2020. i 2021. obilježava nizak broj sklopljenih brakova, kao posljedica poštovanja mjera beskontaktnosti i distanciranja, te ograničavanja broja uzvanika na vjenčanja, zbog djelovanja epidemije virusa Covid 19. Na Grafikonu 10. prikazan je broj sklopljenih brakova tokom 2020. godine, te tokom prva četiri mjeseca 2021. godine, u usporedbi s prosjekom sklopljenih brakova od 2015. – 2019. godine.

³⁶ DZS, Demografski trendovi, op.cit., str. 17.

Grafikon 10.: Broj sklopljenih brakova tokom epidemije Covid 19 – od 2020. – travnja 2021.godine, u usporedbi s prosjekom sklopljenih brakova od 2015. – 2019. godine

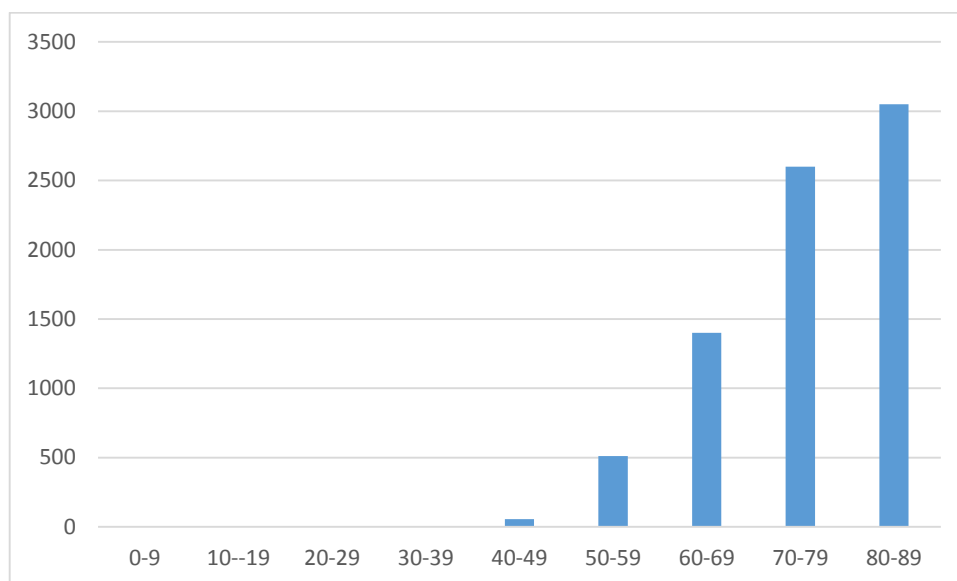

Izvor: DZS, *Učinci pandemije bolesti COVID-19 na društveno-ekonomske pokazatelje, 2021.*, dostupno na: <https://www.dzs.hr/Hrv/Covid-19/stanovnistvo-brakovi.html> (18.06.2021.)

Tijekom uvođenja epidemioloških mjera brojni su brakovi odgođeni pa je u 2020. i u 2021. godini, u odnosu na razdoblje od 2015. – 2019. godine, bilo je 19,1% manje sklopljenih brakova, odnosno ukupno 4 281 brakova manje. Najviše brakova sklopljeno je tokom ljetnih mjeseci, kada su bile ublažene epidemiološke mjere. Zbog pandemije je povećan trend broja razvoda. Zadnje nepune dvije godine djelovanja epidemije poznate su kao godine ponovnog sloma gospodarstva, loše ekonomske slike u državi, te narušenih odnosa u obiteljima zbog brojnih problema s kojima su se susreli zbog nezaposlenosti, epi – karantene, nemogućnosti kretanja i boravka na javnim mjestima, te drugog. Uslijed narušenih odnosa mnogi se parovi odlučili na rastavu brakova. Posljedice djelovanja Covida 19 su razorne u pogledu odnosa u obiteljima, i općenito u društvu, te utječu na narušavanje demografskih čimbenika.

Covid 19 je utjecao i na mortalitet. Na Grafikonu 11. prikazan je broj umrlih od Covida 19 u Hrvatskoj po dobnim skupinama.

Grafikon 11.: Broj umrlih od COVID-19 u Hrvatskoj po dobnim skupinama

Izvor: Mustač, D., *Demografska obilježja epidemije novog koronavirusa u Hrvatskoj*, Centar za longitudinalne populacijske studije, 2021., dostupno na: <https://clps.hr/demografska-obiljezja-epidemije-novog-koronavirusa-u-hrvatskoj/> (18.06.2021.)

Prema grafikonu 11. vidljiv je porast broja umrlih od Covid-19 u Hrvatskoj s obzirom na porast dobne skupine. S obzirom na slabiji imunitet i veći broj raznih zloćudnih bolesti, veća je smrtnost osoba u starijim dobnim skupinama. U Hrvatskoj je u doba pandemije umrlo oko 6 000 stanovnika više nego u godinama bez pandemije, a najveća smrtnost je zabilježena u prosincu 2020. godine za vrijeme drugog vala.

Nakon analize utjecaja epidemije virusa Covid 19 može se zaključiti da ista ima negativne utjecaje na demografske čimbenike, koji su narušeni uslijed potrebe za uvođenjem epidemioloških mjera, čime su narušeni odnosi u društvenim zajednicama, koji često dovode do razvoda. Također, epidemija ima negativan utjecaj i na zdravlje, posebno starije populacije, koja je rizičnija i podložnija smrtnosti od Covida 19, u odnosu na mlađu populaciju.

4. ZAKLJUČAK

Demografija je znanost koja se bavi proučavanjem kretanja stanovništva, te koja utvrđuje uzroke mobilnosti/kretanja stanovništva, kao i njihovu vezu sa društvenim događajima i pojavama, strukturom i razvojem stanovništva, pa su dob, spol, obrazovna struktura i zanimanje klasične sastavnice demografije. Ukupan broj stanovnika države, naselja ili pak svijeta je najvažniji demografski podatak. Osnovne demografske promjene u svijetu obilježavaju slijedeći trendovi: trend konstantnog povećanje broja stanovništva (prenapučenost Zemlje), trend starenja stanovništva, te učestale migracije, plodnost i obitelji, zdravlje, starenje, natalitet, mortalitet, broj razvedenih i vjenčanih, također i proučavanje ljudskog kapitala, tržišta rada te dr. Navedeni trendovi su interdisciplinarni pa se njima bave znanstvenici demografije, ekonomije, sociologije, epidemiologije, antropologije, te drugih srodnih znanosti.

Europa je treći najmnogoljudniji kontinent, koji je obilježen trendom migracija i trendom starenja stanovništva. Prema procjenama do 2050. godine će se udio starog stanovništva utrostručiti u većini svjetskih regija. Najveće povećanje udjela starog stanovništva očekuje se u srednjoj, južnoj, istočnoj i jugoistočnoj Aziji, u sjevernoj i subsaharskoj Africi, dok će relativno manje povećanje biti u Australiji i Novom Zelandu, zatim u Europi i sjevernoj Americi. Za Europu se u budućnosti očekuje i daljnji porast starog stanovništva, te smanjivanje mlađe populacije od 60 godina. Europske zemlje u kojima je zadnjih dvadesetak godina najmanja stopa starenja stanovništva su Estonija (2,1%), Belgija i Austrija (1,6%), Njemačka (1,3%) i Luxemburg (0,6%). Za 21. stoljeće karakteristične su ekonomske migracije na području Europe, kada stanovništvo masovno iz manje razvijenih europskih zemalja odlazi u razvijenije zemlje Europske unije. S ciljem smanjenja nezakonitih dolazaka migranata čelnici EU su povećali suradnju sa Libijom, zemljom koja je krijumčarila najveći broj migranata. Nadalje, pružene su potpore obalnim stražama, stvoreni su bolji uvjeti za pružanje pomoći i prihvaćanja migranata, te su napravljeni dogovori sa europskim zemljama za njihovo preseljenje, za poboljšanje životnih uvjeta, za poticanje migracija iz Libije s ciljem stvaranja radne snage i mobilnosti iste. Da bi se izbjegli masovni valovi migracija danas su granice EU jako dobro zaštićene, postignut je dogovor sa Turskom, preko koje dolazi najviše izbjeglica prema Europi. Migracije su danas karakteristične za sve europske zemlje, pa tako i za Hrvatsku.

Hrvatska je desetljećima imala nepovoljne demografske trendove, pa se nije mogao bilježiti niti demografski prijelaz ili tranzicija. Ono što je karakteristično za proces demografske tranzicije je to da se u istom najprije snižava mortalitet, a zatim se snižava natalitet. Takav proces karakterizira industrijalizirane u urbanizirane zemlje. Hrvatska je je kasno zahvaćena takvim procesom, tek krajem 19. stoljeća, a koji je trajao kratko, do 1980-ih godina. Proces demografske tranzicije prekinut je početkom 1990-ih, uslijed Domovinskog rata, kada je u Hrvatskoj zabilježena visoka stopa mortaliteta, te niska stopa nataliteta. Osim navedenog to razdoblje obilježeno je migracijama iz Hrvatske u Europske i druge svjetske zemlje. Migracije su za Hrvatsku karakteristične i danas, kao i niske stope nataliteta i visoke stope mortaliteta, a sve to kao posljedica nepovoljnih političkih, ekonomskih i društvenih stanja.

Narušeni demografski trendovi uglavnom su povezani sa narušenim i kriznim gospodarskim stanjima u državi, posebno u pogledu sklopljenih brakova i rasta, migracije stanovništva u inozemstvo, pa sa time i u pogledu smanjenja populacije (posebno mlađe i srednje životne dobi), te starenja stanovništva. Projekcije stanovništva do 2051. godine upućuju na smanjenje broja stanovništva u Gradu Zagrebu, te povećanje broja stanovništva na području Zagrebačke i Zadarske županije. Smanjenje broja stanovništva očekuje se u svim ostalim županijama, kao i broj ukupnog stanovništva u Republici Hrvatskoj, koje se u zadnjih desetljeća smanjuje, pa se u 2051. godini očekuje da će u Republici Hrvatskoj biti ukupno oko 3.456.866 stanovnika. Razlozi povećanja broja stanovništva u Zagrebačkoj i Zadarskoj županiji biti će povezano sa porastom broja stanovnika starog 65 i više godina, dok se smanjenje broja stanovništva u svim ostalim županijama očekuje zbog smanjenja mlade populacije do 14 godina.

U Hrvatskoj tokom 21. stoljeća prevladava trend doseljavanja i odseljavanja stanovništva. Broj doseljenog stanovništva u 2011. godini iznosio je oko 8 000 doseljenika, a ta brojka konstantno raste do 2017. godine, kada je broj doseljenika iznosio oko 15 000. Na povećanje broja odseljenog stanovništva od 2015. godine utjecalo je i ukidanje ograničenja za radnike iz Republike Hrvatske, pa je broj iseljenog stanovništva u 2017. godini iznosio oko 47 000, što je povećanje za više od trećine u odnosu na 2011. godinu kada je brojka iseljenika iz Hrvatske iznosila više od 45 000.

Pad broja sklopljenih brakova značajan je za krizna gospodarska stanja, poput stanja koje je državu zahvatilo 2008. godine. Rast stope nezaposlenosti utjecao je i na

odgađanje sklapanja brakova. Sa poboljšanjem ekonomske situacije u državi, rastao je i broj brakova. Danas se bračni parovi sve češće odlučuju i na razvode, uslijed neskladnih i problematičnih brakova, nedovoljnog poštovanja, razumijevanja, uvažavanja, ali i zbog kratkog poznavanja prije stupanja u brak. Uzroci problema među parovima često su i financijski problemi, zbog kojih se narušavaju odnosi kroz rasprave i svađe. Broj rastava se povećavao u skladu sa kriznim gospodarskim stanjima (zbog rasta nezaposlenosti, odnosno nemogućnosti financiranja egzistencijalnih potreba, zbog čega su propale brojne obitelji).

Demografski trendovi Hrvatske ne prate demografske trendove razvijenih europskih zemalja. Hrvatska je europska država koja ima nizak fertilitet, s kojim je povezano i starenje stanovništva. Prosječna dob majki pri rađanju prvog djeteta u Hrvatskoj je u rastu, kao i na razini prosječne dobi majke u EU. Razvijenije europske zemlje imaju bolje fertilne sposobnosti u odnosu na nerazvijenije, kojima pripada i Hrvatska. Hrvatska ima loše uvjete institucionalne skrbi o djeci, probleme stambenog zbrinjavanja, kao i problem nezaposlenosti mlade populacije. Navedeno utječe na natalitet, starenje stanovništva, kao i na manji broj sklopljenih brakova. Uz pomoć provođenja pronatalitetne politike vidljivi su blaži pomaci, ali su još uvijek nedovoljno razvijene mjere putem kojih će se mladima omogućiti bolji život i osnivanje obitelji koja će imati normalne životne uvjete, koji će omogućiti dugogodišnje održavanje brakova, pa samim time i smanjenje broja razvoda.

Korona kriza negativno je utjecala na demografske pokazatelje u Hrvatskoj, poput mortaliteta, broja sklopljenih brakova i razvoda, na natalitet, povećanje nezaposlenosti, zdravlje te dr. Epidemija je u Hrvatskoj izbila početkom 2020. godine, te traje i danas, u 2021. godini. Godinu 2020. i 2021. obilježava nizak broj sklopljenih brakova, kao posljedica poštovanja mjera beskontaktnosti i distanciranja. Epidemija ima negativan utjecaj i na zdravlje, posebno starije populacije, koja je rizičnija i podložnija smrtnosti od Covida 19, u odnosu na mlađu populaciju.

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Obadić, A., Tica, J., *Gospodarstvo Hrvatske*, Ekonomski fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016.
2. Wertheimer - Baletić, A., *Stanovništvo i razvoj*, Mate, Zagreb, 1999.

Članci:

1. Akrap, A., *Panel diskusija – Demografski slom Hrvatske: Hrvatska do 2051.*, Bogoslovska smotra, 85 (2015.) 3, (855–881), dostupno na: www.hrcak.srce.hr (17.06.2021.)
2. Apap, J., Rađenović, A., *Politike EU-a – U službi građana, Pitanje migracija*, Eurospki parlament, 2019, dostupno na: https://what-europe-does-for-me.eu/data/pdf/focus/focus04_hr.pdf (17.06.2021.)
3. HGK, *Južna Amerika (s ovrstom na Argetinu i Čile), informacije za potencijalne izvoznike*, 2018., dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/hgk-juzna-amerika-mail5ab12172342b6.pdf> (13.05.2021.)
4. Mustač, D., *Demografska obilježja epidemije novog koronavirusa u Hrvatskoj*, Centar za longitudinalne populacijske studije, 2021., dostupno na: <https://clps.hr/demografska-obiljezja-epidemije-novog-koronavirusa-u-hrvatskoj/> (18.06.2021.)
5. Obadić, A., Smolić, Š., *Ekonomске i socijalne posljedice procesa starenja stanovništva*, Economic research - Ekonomska istraživanja, Vol. 21 No. 2, 2008., (str. 86.-98.), dostupno na: www.hrcak.srce.hr (17.06.2021.)
6. Pašalić, J., *Obrazovna struktura imigranata SAD-a početkom 21. st.*, Geografija.hr, 2009., dostupno na: <https://www.geografija.hr/svijet/obrazovna-struktura-imigranata-sad-a-pocetkom-21-st/> (17.06.2021.)
7. Sze-Yunn, p., Arivalagan, Y., *These countries are most ready to deal with ageing populations*, WEF, 2020., dostupno na: <https://www.weforum.org/agenda/2020/02/what-are-japan-and-singapore-doing-about-ageing-population> (13.05.2021.)

8. United Nations, *World Population Ageing 2019.*, New York, 2019., dostupno na: <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Highlights.pdf> (17.06.2021.)

Izvješća:

1. Erceg, M., Miler Knežević, A., *Izvješće o smrtnosti prema listi odabranih uzroka smrti u 2019.*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2020., dostupno na: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2021/01/Bilten_Umrli_2019-2.pdf (17.06.2021.)
2. Hrvatski zavod za javno zdravstvo, *Izvješće o smrtnosti prema listi odabranih uzroka smrti u 2019.*, 2021., dostupno na: <https://www.hzjz.hr/aktualnosti/izvjesce-o-smrtnosti-prema-listi-odabranih-uzroka-smrti-u-2019/> (17.06.2021.)
3. Rodin, U., Cerovečki, I., Jezdić, D., *Prirodno kretanje u Hrvatskoj u 2019. godini*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2020., dostupno na: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/08/Prirodno_kretanje_2019_030920.pdf (16.05.2021.)

Internetski izvori:

1. DZS, *Demografski trendovi*, 2017., dostupno na: <https://www.dzs.hr/hrv/important/Interesting/articles/Demografski%20trendovi.htm> (16.05.2021.)
2. Eurostat, *Struktura i starenje stanovništva*, 2020., dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing/hr (17.06.2021.)
3. Eurostat, *Archive:Statistički podaci o stanovništvu na regionalnoj razini*, 2014., dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Statisti%C4%8Dki_podaci_o_stanovni%C5%A1tvu_na_regionalnoj_razini&oldid=197027 (17.06.2021.)

4. Europsko vijeće, *Srednjosredozemna ruta*, 2020., dostupno na:
<https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/migratory-pressures/central-mediterranean-route/> (17.06.2021.)
5. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, *Demografska tranzicija*, 2021., dostupno na:
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=14512> (17.06.2021.)
6. United Nations, *Africa*, 2020., dostupno na:
<https://www.un.org/en/sections/issues-depth/africa/index.html> (13.05.2021.)
7. United Nations, *Migration*, 2020., dostupno na:
<https://www.un.org/en/sections/issues-depth/migration/index.html>
(13.05.2021.)
8. Worldometer, *Population; World Population*, 2020., dostupno na:
<https://www.worldometers.info/world-population/> (13.05.2021.)
9. Worldometer, *World Population by Region*, 2020., dostupno na:
<https://www.worldometers.info/world-population/#region> (13.05.2021.)

Ostali izvori:

1. DZS, *Učinci pandemije bolesti COVID-19 na društveno-ekonomske pokazatelje*, 2021., dostupno na: <https://www.dzs.hr/Hrv/Covid-19/stanovnistvo-brakovi.html> (18.06.2021.)
2. DZS I RCMZRHZZSO-SJG NZJZ „Dr. Andrija Štampar“, *Udjel osoba starijih od 65 godina u ukupnom stanovništvu po dobi i spolu, Hrvatska i Grad Zagreb, (popisna) 2011.g. - (procjena) 2018.g., 2019.*, dostupno na:
http://www.stampar.hr/sites/default/files/Gerontologija/2019/udjel_osoba_starijih_od_65_godina_u_ukupnom_stanovnistvu_po_dobi_i_spolu_2018.pdf
(17.06.2021.)

POPIS TABLICA

Tablica 1.: Svjetsko stanovništvo po regijama u 2020. godini.....	4
Tablica 2.: Broj osoba starijih od 65 godina prema geografskim regijama svijeta, u 2019. godini, sa projekcijama za 2050. godinu.....	9
Tablica 3.: Projekcija broja stanovnika po županijama do 2051. godine.....	20

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1.: Udio imigranata u SAD-u prema svjetskim regijama iz kojih potječu (2000. godine).....	12
Grafikon 2.: Povećanje udjela stanovništva u dobi od 65 i više godina u EU – 28 od 2008. do 2018. godine.....	14
Grafikon 3.: Broj živorođenih i umrlih u Republici Hrvatskoj od 1991. – 2019. godine.....	17
Grafikon 4.: Opadanje broja stanovništva u Hrvatskoj od 2008. – 2017. godine.....	20
Grafikon 5.: Broj umrlih u RH od 1998. – 2017. godine.....	22
Grafikon 6.: Broj sklopljenih brakova od 2008.-2017. godine.....	24
Grafikon 7.: Broj razvoda.....	25
Grafikon 8.: Doseljeno stanovništvo u Hrvatsku od 2011. do 2020. godine.....	27
Grafikon 9.: Odseljeno stanovništvo iz Hrvatske od 2011. do 2020.....	28
Grafikon 10.: Broj sklopljenih brakova tokom epidemije Covid 19 – od 2020. – travnja 2021.godine, u usporedbi s prosjekom sklopljenih brakova od 2015. – 2019. godine.....	30
Grafikon 11.: Broj umrlih od COVID-19 u Hrvatskoj po dobnim skupinama.....	31

SAŽETAK

U radu su se analizirali demografski trendovi u Hrvatskoj. Najprije se analiziralo svjetsko stanovništvo i mobilnosti ljudi, demografija stanovništva, svjetski demografski trendovi, svjetsko stanovništvo po regijama kroz trend povećanja broja stanovništva, svjetske migracije, te starenje stanovništva. Nakon toga bilo je riječi o demografskim trendovima u Europskoj uniji, s naglaskom na analizu trenda starenja stanovništva, te migracija na području Europe. Središnji dio rada bio je fokusiran na analizu stanovništva u Hrvatskoj sa aspekta dinamike kretanja i analize demografskih trendova. Objasnjavao se pojam demografske tranzicije, dinamika kretanja stanovništva kroz provođenje pronatalitetne politike zbog trendova smanjenja broja i starenja stanovništva, trend migracija u Hrvatskoj u 21. stoljeću, odnosno trend rasta broja emigranata i imigranata, trend rasta stope mortaliteta, trend kasnijeg stupanja u bračnu zajednicu, uz povećanje broja vjerskih brakova, te povećanje broja razvoda. Zadnja potpoglavlja bavila su se pitanjem da li demografski trendovi Hrvatske prate demografske trendove Europske unije, te analizom utjecaja epidemije virusa Covid 19 na demografska kretanja u Hrvatskoj.

Ključne riječi: demografija, demografska tranzicija, demografski trendovi, Covid-

19

ABSTRACT

The paper analyzes demographic trends in Croatia. For better understanding, the world population and human mobility, population demographics, world demographic trends, world population by regions through the trend of population growth, world migration, and population aging were first analyzed. After that, we talked about demographic trends in the European Union, with an emphasis on the analysis of the trend of population aging, and migration in Europe. The middle part of the paper was focused on the analysis of the population in Croatia from the aspect of movement dynamics and analysis of demographic trends. The notion of demographic transition, dynamics of population movement through the implementation of pronatality policy due to declining and aging trends, migration trend in Croatia in the 21st century, ie the growth trend of the number of emigrants and immigrants, the growing mortality rate with an increase in the number of religious marriages, and an increase in the number of divorces. The last subchapters dealt with the question of whether Croatia's demographic trends follow the demographic trends of the European Union, and with the analysis of the impact of the Covid 19 virus epidemic on demographic trends in Croatia.

Keywords: demography, demographic transition, demographic trends, Covid-19

